سِنڌي

سِنڌُو ڀارتي

درجو نائون

سرڪاري فيصلو نمبر : اَڀياس ٢١١٦ (پر.ڪر ١٦ / ٤٣) ايس.ڊي. ٤ تاريخ ٢٥.٤.١٦ موجب اسٽاپت ڪيل ڪو آڊرينٽينگ ڪاميٽيءَ جي تا. ١٧.٣.٣ جي ميٽنگ ۾ هي درسي ڪتاب طيءِ ڪرڻ لاءِ مختصر منظوري ڏني ويئي.

سِنڌُو ڀارتي

درجو نائون

سِنڌي

مهاراشٽر راجيه پاٺيه پستڪ نرمتي و اَڀياسڪرم سنشوڌن منڊل، پُڻي.

پر واري ’ڪيو آر ڪوڊ‘ کي سمارٽ فون ذريعي اسڪين ڪري سگھجي ٿو. ان وسيلي توهانکي پڙهڻ / پڙهائڻ لاءِ ڪارائتيوُن لنڪس (URL) ملنديون

NGVYXD

پهريون ڇاپو :2017
سڌاريل ڇاپو :2019

© مهاراشٽر راجيه پاٺيه پُستڪ نرمتي اَڀياسڪرم سنشوڌن منڊل، پڻي-۴۱۱۰۰۴.
مهاراشٽر راجيه پاٺيه پستڪ نرمتي و ابياس ڪرم سنشوڌن منڊل، ڪتاب جا سڀ حق واسطا محفوظ آهن. هن ڪتاب جو ڪوبه ٽڪر ڊائريڪٽر، مهاراشٽر راجيه پاٺيه پستڪ منڊل جي لکيل اِجازت کان سواءِ ڪٿي نٿو سگهجي.

مکيه سهه سنيوجڪ : شريمتي پراچي رويندر ساني

سنڌي ڀاشا سمتي ۽ اَڀياس گٽ سمتي :
ڊاڪٽر ديال ’آشا‘ سياپتي
شري اَشوڪ ڪملداس مکتا، ميمبر
شريمتي ميران مهيش گدواڻي، ميمبر
شري وجيه راجڪمار منگلاڻي، ميمبر
شري گووردڻ شرما ’گهايل‘، ميمبر
شريمتي راجيشري جيناند ٽيڪچنداڻي، ميمبر
شريمتي ڪاجل اَنيل رامچنداڻي، ميمبر

سنيوجڪ : شريمتي ڪيتڪي جاني (اِنچارج وشيش اَڌڪاري سنڌي)
سنيوجڪ سهايه : شريمتي گيتا گڻيش ناڪر (ڪاپي رائيٽر، سنڌي)

ٽائيپ سيٽنگ : ڪماري ميران چاولا، موبائيل : 9822117383
چترڪار : ڪماري سوپنالي وجيه ڪمار اُپاڌيه

نرمتي : شري سچيتانند آڦڙي (مکيه نرمتي آفيسر)
شري راجيندر چندرڪر (نرمتي اڌڪاري)
پرڪاشڪ : شري وويڪ اُتم گوساوي، پاٺيه پُستڪ نرمتي منڊل، پرڀاديوي، ممبئي - ۲۵.

ڪاغذ : ۷۰ جي.ايس.ايم. ڪري وو
پرنٽنگ آرڊر :
ڇاپيندڙ :

پرستاونا

پيارا شاگرد دوستو

توهان سڀني جو درجي نائين ۾ سواڳت آهي. هن کان اڳ واري درجي ۾ به توهان سنڌو ڀارتي ڪتاب پڙهيو آهي. سنڌو ڀارتي درجي نائين جو هي درسي ڪتاب اوهانجي هٿن ۾ ڏيندي اسان کي بيحد خوشي ٿي رهي آهي.

دوستو سنڌي ٻولي سڀني نموني ڳالهائڻ ٻولهائڻ اچڻ لاءِ اوهانجو لفظن جو خزانو چڱو هجي. ان لاءِ هن درسي ڪتاب جون آڪاڻيون، گفتگو، سبق - ڪوتائون گيت پڙهي نوان نوان لفظ، اصطلاح، چوڻيون سکڻ لاءِ ملنديون. اسان کي ائين ٿو لڳي ته هي ڪتاب پڙهي توهانجو ماتر ڀاشا لاءِ پيار ضرور وڌندو.

توهانکي وڌي ان لاءِ درسي ڪتاب ۾ لفظن جي راند، پورڪ ابياس، ماڻ ۾ پڙهو، پاڻ ڪريان، پاڻ سکان، چتر جاچيو، ٻڌايو، جملا بدلائي لکو. اهڙي نموني جون انيڪ مشغوليون ڏنيون آهن. ساڳي نموني وياڪرڻ جا الڳ الڳ روپ سوَلي نموني ڏنا ويا آهن. ان کان سواءِ نئين نموني جو بدلاءُ موجب ڳالهائڻ ۽ لکڻ جو موقعو مليل آهي. توهان کي موبائيل، ڪامپيوٽر سوَلائي سان واپرائڻ اچي ٿو. هن ٽڪنيڪ جو ابياس ۾ اُپيوگ ٿي، ان نظريي سان ڪجهه مشغوليون ڏنل آهن. سنڌي ڀاشا سکڻ وقت اُن مان ڪجهه ملهه سکڻ، سماجڪ مسئلا سمجهڻ ۽ اُهي حل ڪرڻ لاءِ اُڻ تڻ هُجي، اِهو به اَهميت وارو آهي، اِن نظريي سان درسي ڪتاب ۾ آيل سبق، مشغولين ۽ ابياس جو ويچار ڪريو.

هي درسي ڪتاب توهان کي وڻيو ڇا، اِهو اسان کي ٻڌائيندا. توهان سڀني کي شڀ ڪامنائون.

(ڊاڪٽر سُنيل مگر)
سنچالڪ
مهاراشٽر راجيه پاٺيه پُستڪ نرمتي وَ اَڀياسڪرم سنشوڌن منڊل، پڻي.

پڻي،
تاريخ ۲۸ اَپريل ۲۰۱۷، اَڪڻ ٽيج
ڀارتيه سوريه : ۲ ويساک ۱۹۳۹

ڀارت جو سنوڌان

ديباچو

اسين ڀارت جا لوڪ، ڀارت کي هڪُ مڪمل طور خودمُختيار سماجوادي سَرو ڌرم ۽ سم-ڀاوَ وارو لوڪشاهي گڻراجيه بڻائڻ لاءِ گنڀيرتا سان فيصلو ڪري ۽ اُنهيءَ جي سڀني ناگرڪن کي :

سماجڪ، آرٿڪ ۽ راڄنيتڪ نياءُ، ويچار، اظهار، وشواس، شرڌا ۽ اُپاسنا جي آزادي؛ درجي ۽ موقعي جي سمانتا؛ خاطريءَ سان حاصل ڪرائڻ ۽ اُنهن سڀني ۾ شخصي سؤمان ۽ راشٽر جي ايڪتا توڙي اکنڊتا جي خاطري ڏيندڙ ڀائيچارو وڌائڻ لاءِ.

اسان جي هن سنوڌان سڀا ۾ اڄ تاريخ چويهين نومبر، ۱۹۴۹ جي ڏينهن، هن ذريعي هيءُ سنوڌان سويڪار ڪري، اُن کي قانون جي روپ ۾ پاڻ کي ارپڻ ڪريون ٿا.

راشٽر گيت

جَنَ گَڻَ مَنَ اَڌيناَيڪ جَيَہ هي،
ڀارَتَ ڀاڳِيہ وڌاتا
پَنجابَ، سِنڌ، گُجراتَ، مَرانا،
دراوڙ، اُتڪل، ٻنگ،
وِنڌيہ، هماچل، يَمُنا، گَنگا،
اُڇچل، جل ڌِ تَرَنگ،
تَوَ شُڀ نامي جاڳي،
تَوَ شُڀ آشيس ماڳي،
گاهي تَوَ جَيَہ - گاٿا،
جَنَ گَڻَ - مَنگل دايڪ جَيَہ هي
ڀارت ڀاڳيَہ وڌاتا،
جَيَہ هي، جَيَہ هي، جَيَہ هي،
جَيَہ جَيَہ جَيَہ جَيَہ هي،

پرتگيا

’ڀارت منهنجو ديش آهي. سڀ ڀارتواسي منهنجا ڀائر ۽ ڀينر آهن.

مونکي پنهنجي ديش لاءِ پيار آهي ۽ مونکي ان جي شاندار ۽ طرح طرح جي ورثي تي گَوَرو آهي. مان سدائين ان جي لائق ٿيڻ جو جتن ڪندو رهندس.

مان پنهنجن متن مائٽن، اُستادن ۽ سيني بزرگن جو سنمان ڪندس ۽ هر ڪنهن سان فضيلت ڀريو ورتاءُ ڪندس .

مان پرتگيا ٿو ڪريان تہ مان پنهنجي ديش ۽ ديشواسين سان سچو ٿي رهندس. انهن جي ڪلياڻ ۽ آسودگيءَ ۾ ئي منهنجو سک سمايل آهي.‘

اَپياسڪرم

مقصد :

’مهاراشٽر راڄيہ اَپياسڪرم خاڪو ٢٠١٢‘ موجب سکڻ سيکارڻ جي ترتيب ۾ ڪيترين ئي تبديليون آنديون ويون آهن. درجو نائون سنڌي ڳڌيل اَپياس درسي ڪتاب تيار ڪرڻ وقت هينيان مقصد ڌيان ۾ رکيا ويا آهن.

١. درسي ڪتاب ۾ ڏنل نثر ۽ نظم جي مواد کي شاگرد سؤلائيءَ سان سمجهي سگهي ٿو.

٢. امتحاني پيپر بدران عملي پرچو اها تبديل آڻڻ سبب ڏنل مواد سان لاڳاپو رکندڙ توڙي غير لاڳاپو رکندڙ مشغوليون ڏنل آهن جيئن شاگرد پاڻ عملي ڪارروايون ڪري پنهنجو گيان وڌائي سگهن ٿا.

٣. ٻار سوال جواب رٽڻ بدران پنهنجي عمر ۽ ڪلپنا شڪتيءَ موجب ويچار ظاهر ڪري سگهي.

٤. نثر ۽ نظم سان لاڳاپو نہ رکندڙ ڏنل مشغولين ۾ ٻار پاڻ ڀرو وٺي ’پاڻ ڪريان، پاڻ سکان‘ ان مٿي تي هلي پنهنجي دماغي قابليت وڌائي سگهي.

٥. ٻُڌل ۽ پڙهيل ساهتيہ جي جُدا جُدا انگن کي شاگرد پنهنجن لفظن ۾ بيان ڪري سگهي.

٦. ڊڪشنريءَ جي استعمال کي شاگرد وڌيڪ اهميت ڏئي.

٧. ٻوليءَ تي شاگرد پڪڙ حاصل ڪري سگهي جيئن سکيا جي جُدا جُدا ڪيترن ۾ پنهنجا ويچار مناسب طريقي اظهار ڪري سگهي.

٨. درسي ڪتاب ۾ گيان، رچناواد ۽ مشغولي آڌارت سکيا تي زور ڏنو ويو آهي. جيئن شاگرد جي سکڻ لاءِ دلچسپي وڌي ۽ مشغوليون ڪاميابيءَ سان پوريون ڪري سکڻ سيکارڻ جي پرڪريا ۾ هو چست ۽ پائيدار بڻجي.

٩. ديش ڀڳتي، صحت، صاف صفائي، انساني جذباتن جو قدر، پاڻ تي ڀاڙڻ انهن وشين بابت شاگردن جي سمجهہ صحيح ۽ پختي بڻجي.

١٠. شاگرد گهر، اسڪول، سماج ۽ ديش ڏانهن پنهنجون جوابداريون سمجهي سگهي.

فهرست

نثر

نمبر	سبق	ليکڪ	صفحو
.1	نئين روشني	شريمتي گوپي موٽواڻي	1
.2	وقت جي پابندي	پرنسيپال لعلسنگهه اَجواڻي	6
.3	سنڌي ڏڻ وار	پنڊت ڪشنچند جيٽلي	11
.4	وطن لئه جانِ پيي صدقي	گووردن شرما ”گهايل“	16
.5	مهمان	-----	21
.6	چترڪار ۽ چترڪلا	شري مينگهراج تلريجا	25
.7	آرسي	------	30
.8	پيار جي جيت	شري تيرٿ سپاڻي	37

نظم

نمبر	بيت	شاعر	صفحو
.1	غزل	ڊاڪٽر ديال ”آشا“	42
.2	شاهه جا بيت	شاهه عبداللطيف	44
.3	اَڳتي هلو	پرسرام ضيا	46
.4	سامي ۽ جا سَلوڪ	شري چئنراءِ بچومل لنڊ	48
.5	مريادا	شري ليکراج ڪشنچند ”عزيز“	50
.6	ماتِ	موتيرام هيرانندڻاڻي	53
.7	راهي منزل ناهي دور	شري واسديو ”نرمل“	56

نثر

1 نئين روشني

شريمتي گوپي موٽواڻي (جنم ١٩٢٦ع) ۾ تمام سنا ۽ سڪيادائڪ ليکہ لکيا آهن. ڪيس لکڻ جو ڇڱو اپياس آهي. هن جي ٻولي تمام سولي سليس آهي. هن ڪهاڻيءَ ۾ ليکڪا ڏيکاريو آهي تہ هڪ ٻار پنهنجي خرچي مان ڦٽاڪا وٺڻ بدران اُنهن پئسن مان غريب دوست کي سندس ماتا لاءِ دوائون وٺي ڏئيس ٿو.

ٻڌو، پڙهو ۽ سمجهو.

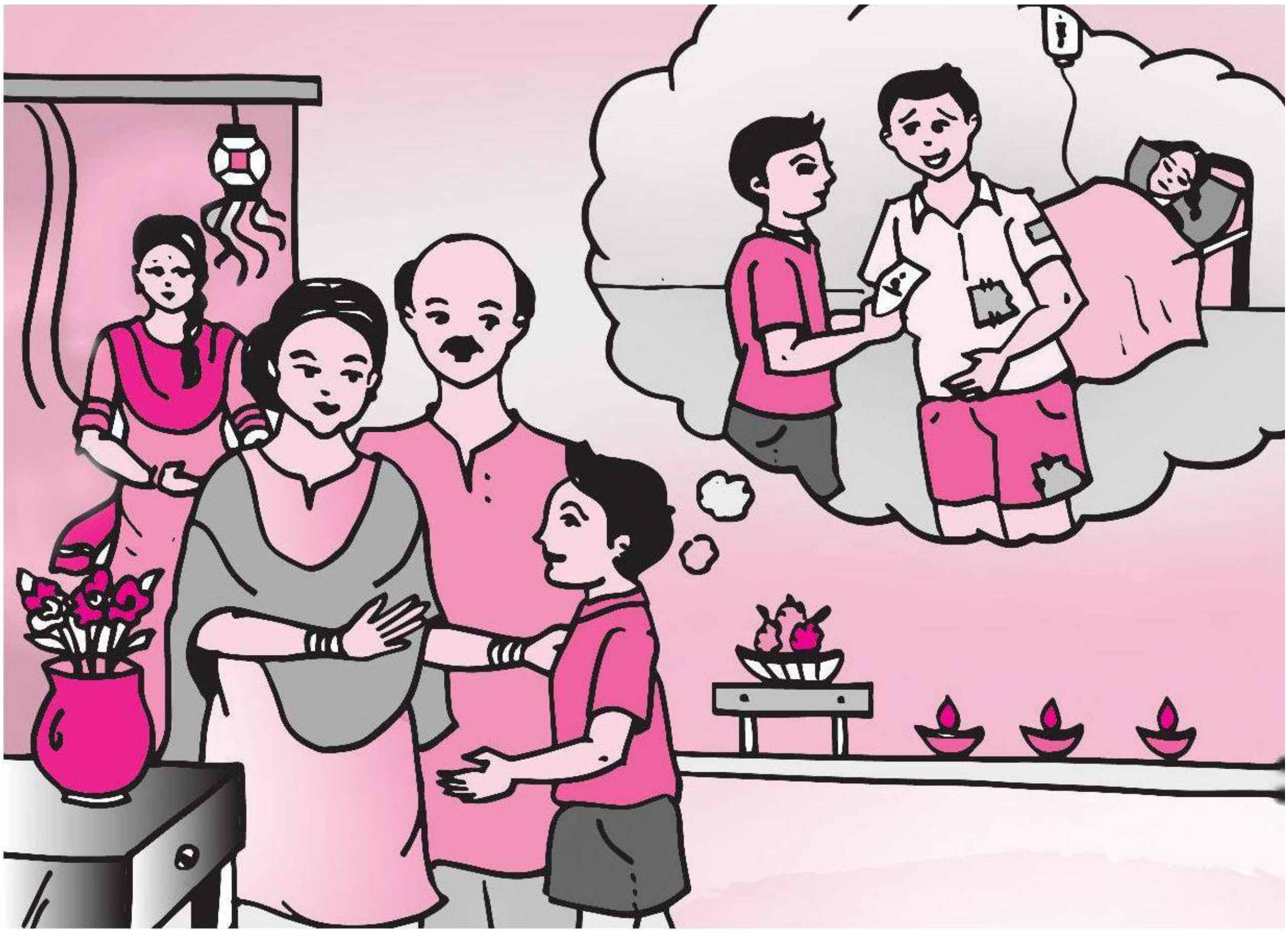

صويا اَڃا اَنوُ نہ آيو آهي؟ اَنوءَ جي ڏاڏي انتظاري ڏيکاريندي پڇيو. صويي ورندي ڏني، ”اَڃي ويندو بابا، فڪر ڇو ٿا ڪريو؟ ويو آهي ڦٽاڪا وٺڻ. ڦٽاڪن جو ڏاڍو شوق اٿس. سو، ڪو يار، دوست گڏجي ويو هوندس تہ بيهي اُن سان ٻٽاڪون هڻندو هوندو تہ هيتري هيتري جا ڦٽاڪا وٺنديسُ.“ اَنوءَ جي ڏاڏي وري بہ منتظر ٿي چيو. ”تڏهن بہ صويا، صبوح جو يارهين بجي ويو آهي. مٿان اڃي هڪ ٿيو آهي. سهڪاري

پنڊار آهي سڏ پنڌ تي، سٺ روپيا ڪٽي نڪتو آهي.“ تنهن تي اَنوءَ جي ماءُ چيو، ”ننڍو ٿورو ئي آهي. بابا، ڇهين درجي ۾ ٿو پڙهي. سَوَ جو نوٽ ڪٽي وچي ڪتاب وٺي ايندو آهي.“ ”پڪ ڇوڪري ڪان نوٽ ڪسڪي ويا هوندا.“ ڏاڏي وري دهرايو. ايتري ۾ در جي گهنٽي وڳي. اَنوءَ جي پيءُ در کوليو، بابا، آيو اَٿو پُٽ. ”اَنو ايتري دير ڇو لڳايئهِ؟ بابا کي ڏاڍو فڪر ٿي پيو هو.“ اَنوءَ کي خالي هٿين ڏِسي بابا چيو، ”ڏنئه نه، پئسا گم ٿي ويا اَٿس. ڦٽاڪا جو نه وٺي آيو آهي.“ اَنوءَ کِلَي چيو، ”بابا، توهان کهڙا پِيا ويچار ڪريو. برابر ڦٽاڪا مان نه وٺي آيو آهيان، پر منهنجا روپيا چورائجي ڪونه ويا آهن ۽ گم به نه ٿيا آهن.“

ڏاڏيس جنهن ياڃي ويني سوئي تنهن ڇوهه مان پُڇيس، ”پوءِ سڃا سارا سٺ روپيا ڪيڏانهن ويا؟“ ڏاڏيءَ جي پير ۾ ويهي اَنوءَ پيار سان چيو، ”اَمان، سٺ روپيا وِيا ڪونهن پر سڃايا ٿيا آهن.“ ”سو وري ڪيئن؟ پُٽ پِرولين ۾ نه ڳالهاءِ“ ”سچي ڳالهه ٿو ٻڌايان، غصو نه ڪر. نه ته پڇ پڇ پيئي ڪندينءَ ڪيڏانهن ويا روپيا. ”هاٽي ڪٽي ٻُڌاءِ“، اَنوءَ جي ماءُ چيو. اَنوءَ گنڀير ٿي چيو، ”مان خوش ٿي روپيا ڪٽي نِڪتُس. من ۾ سوچيم ته بابا، اَمان ۽ دادا کان ڦٽاڪن وٺڻ لاءِ پئسا مليا آهن. اَڃا ته ناني ۽ نانو پئسا ڏيندا. خوب ڦٽاڪا ٻاريندس. اَڃا رستو پار ڪري هن پاسي ويس ته گڏجي ويو راجيش. ڏياريءَ جي خوشي ته نهيو، پر منهن لٿل هوس.“ ”کهڙو راجيش؟ جيڪو هميشه توکان پهريون نمبر کٽي ويندو آهي.“ اَنوءَ جي ماءُ پڇيو. ”ها اَمان، اُهو ئي راجيش. جڏهن پڇيومانس ته يار! اَڄ ڏياريءَ جي ڏينهن اُداس ڇو آهين؟“ جواب ڏنائين، ”منهنجي ماءُ اوچتو بيمار ٿي پيئي. سو اُن لاءِ دوائون وٺڻ ويو هوس.“ مون ڏٺو ته سندس دوائن جو بل ڪُل سؤ روپيا هو ۽ وٽس هئا فقط چاليهه روپيا، جي هُن پنهنجي خرچيءَ ۽ اِسڪالرشپ مان بچايا هئا. توکي ته خبر آهي ته راجيش هوشيار پر غريب گهر جو ڇوڪرو آهي. مون سوچيو ته جيڪڏهن راجيش جي ماءُ کي وقت تي دوائون نه مليون ته هوءَ وڌيڪ پيڙا سهندي ۽ شايد زندگيءَ کان به هٿ ڌوئڻا پوندس. منهنجو هٿ اَزخود راجيش جي کلهي ڏانهن وڌيو ۽ ٻيو هٿ پئسن ڏانهن. چيومانس، ”دوست اُداس نه ٿيءُ، باقي پئسا مان ٿو ڏيانءِ. پهرين ماءُ جي دوا ڪر.“

ڏاڏيس مُرڪي پڇيو، ”هن توکان پڇيو ڪونه ته ايترا روپيا ڇا لاءِ کنيا اَٿيئي؟“ اَنوءَ وراڻيو، ”نه اَمان هوُبلڪل تيز فهم آهي. سمجهي ويو ته پئسا ڦٽاڪن لاءِ ڪٽي نڪتو آهيان. آناڪاني ته ڏاڍي ڪيائين پر مون سندس ڳالهه ڪانه ٻڌي ۽ کيس دوائن جي دڪان تي وٺي ويس. دوائون خريد ڪري ڏنيون ۽ سندس گهر به ويس. جو ننڍڙو پر بلڪل صاف سٿرو هو. مان سمجهندو هوس ته گهٽ پئسي وارا آهن. پر ايترا غريب آهن، سا مونکي خبر ڪين هئي. راجيش چيو، ”دوست تنهنجي وقتائتي مدد لاءِ مان تنهنجو بلڪل ٿورائتو آهيان، مان اِهي پئسا توکي واپس ڪندس.“ مون چيومانس، ”تنهنجي ماءُ سان منهنجي ماءُ. پئسن موٽائڻ جو ويچار نه ڪر.“ راجيش چوڻ لڳو، ”يار، دوست جي سؤمان کي ڌڪ نه هڻ. واپس ضرور ڪندس، اَلبت وقت لڳندو.“ صوبي چيو، ”اَنو توکي ڦٽاڪن ٻارڻ جو هيترو شؤق آهي ته تو ڦٽاڪن جا پئسا ڪيئن ڏنا؟“ اَنوءَ وراڻيو، ”بابا اَڄوڪي ڏينهن مون هڪ نئين روشنيءَ جي جهلڪ ڏٺي آهي. ٻين کي مدد ڪرڻ ۾ ٻاڻ کي ڪيتري نه خوشي ٿي ٿئي. اَسين ڦٽاڪا ٻاري هڪ طرف پئسو پِيا ضايع ڪريون ۽ ٻئي طرف هينئين طبقي وارن کي اسين اجائي ريس ڪرڻ جو سبب ڏيون ٿا. اَڄ کان وٺي ڏياريءَ جي خرچي ڦٽاڪن تي خرچ ڪرڻ بجاءِ سني ڪم ۾ لڳائيندس.“

نوان لفظ

فِڪر = چنتا
ضايع ڪرڻ = اَجايو وڃائڻ
منتظر ٿيڻ = اِنتظار ڪرڻ
سڏ پنڌ تي = ٿوري پنڌ تي، تمام ويجهو

اَزخود = پنهنجو پاڻ
طبقو = درجو
سومان = عزت

تيزفهم = سمجهوُ
ڇوُهه مان ڇوڻ = ڪاوڙ مان ڇوڻ

اَڀياس

سوال.١. هيٺين سوالن جا جواب هڪ سٽ ۾ لکو.

١) اَنوءَ جي ڏاڏي کي ڪنهنجو اِنتظار هو؟
٢) اَنوءَ کي ڇا جو شوق هو؟
٣) پنهنجا پئسا اَنوءَ ڪهڙيءَ ريت سجايا ڪيا؟
٤) راجيش اُداس ڇو هو؟

سوال.٢. هيٺين سوالن جا جواب پنجن ڇهن جملن ۾ لکو.

١) راجيش جي گهر جي ڪهڙي حالت هئي؟
٢) اَنوءَ ڏياريءَ جي ڏينهن ڪهڙي نئين روشني ڏني؟

سوال.٣. (الف) هيٺين جا ضد لکو.

دوست، صاف، نئون، سجايا، خرچ

(ب) هيٺين جون صفتون ٺاهيو.

هوشياري، مدد، خبر، شوق

(ٿ) هيٺين اِصطلاحن جي معني ڏيئي جملن ۾ ڪم آڻيو.

سڏ پنڌ تي هئڻ - ڪسڪي وڃڻ - آناڪاني ڪرڻ - ضايع ڪرڻ

پورڪ اَڀياس

١) ٽڪر تي مدار رکندڙ عملي ڪم.

ڏاڏيس مرڪي پڇيو، ”ڪُن توکان پڇيو ڪونه ته ايترا روپيا ڇا لاءِ .... ڪم ۾ لڳائيندس.

(الف)

جملو	ڪنهن چيو	ڪنهن کي چيو
١) نه اَمان، ”هو بلڪل تيزفهم آهي.“ ٢) ”تنهنجي ماءُ سا منهنجي ماءُ.“		

(ب) ليڪ ڏنل لفظن کي بدلائي مناسب جواب برئڪيٽ مان چونڊي جملا وري لکو.

(مُشڪي، سواَيمان، وِڃايون، شڪرگُذار)

١) مان تنهنجو بلڪل ٿورائتو آهيان.
٢) ڏاڏيس مُرڪي پڇيو.
٣) اَسين ڦٽاڪا ٻاري هڪ طرف پئسو پيا ضايع ڪريوُن.
٤) دوست جي سوُمان کي ڏڪ نه هڻ.

(پ) تڪر مان اُهي جملا ڳولهيو جن جو لاڳاپو هيٺين سٽن سان آهي.

١) اِنڪار نہ ڏاڍو ڪيائين.
٢) ڀين جو ڀلو ڪرڻ سان خوشي حاصل ٿئي ٿي.
٣) جيتوڻيڪ وقت لڳندو.
٤) پئسا ڏيڻ جو خيال لاهي ڇڏ.

(ڀ) ”مون هڪ نئين روشني جي جهلڪ ڏٺي آهي.“

١) مٿي ڏنل جملي مان لفظ ڳولهي هيٺيان چوڪندا ڀريو.

اِسم	فعل	ضمير	صفت

٢) اَنوءَ دوائون خريد ڪري پنهنجي دوست راجيش جي وقتائتي مدد ڪئي.
٣) توهان اَهڙيءَ طرح ”وقتائتي مدد“ جا ڪجهہ مثال لکو.

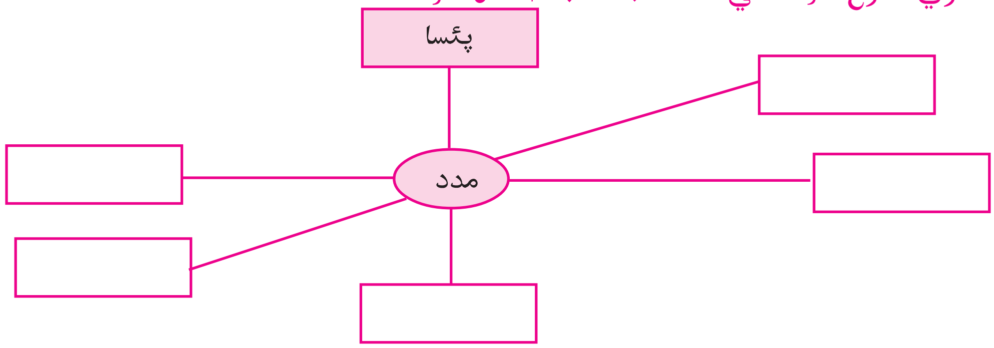

٤. هڪ ٻئي جي مدد ڪريون

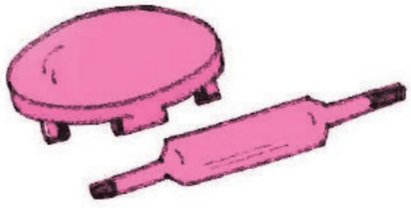

چڪلي ويلڻ جي جوڙي سدائين آهي قائم،
پر هڪ دفعي چڪلي کي ورائي ويو اَيمان ،
چئي ”مون کان سواءِ نهندا ڪيئن ڦُلڪا؟
چڪلي جي اِن بيان تي، ويلڻ کي آيو غصو ،
چئي، مزو چڪلي، کي مان خوب چکائيندس.
چئي ائين ويلڻ، هرتال تي هلي ويو.
چڪلي تي اَٽي جي چاٽي، بلڪل هِلي ڊلي نا،
ڪين ڦلڪا نهي سگهيا تي هاٽي،
آخر چڪلي جو اَيمان ٿيو چڪناچُور.
پَل پنهنجي جو ٿيُس اَحساس،
ويلڻ کي پڪاريائين پيار سان،
”چيائين“ آهيون ٻئي هڪ ٻئي جو آڌار.
رهي ڪين سگهنداسين، بنا هڪ ٻئي جي سهڪار جي.
چو نہ ڳڏجي پريم پيار ۾ هلون،
هڪ ٻئي کي مدد ڪري ڪم راس ڪريون.

- اَهڙيون ٻيون ٻه ڪي شيون ٻڌايو جيڪي هڪ ٻئي جي سهڪار ڪانسواءِ هلي نٿيون سگهن.

۵) ”ٻہ تہ ٻارهان“ اِن چوڻيءَ لاءِ ڪابہ آکاڻي / قصو پنهنجي لفظن ۾ بيان ڪريو.

٦) شاگرد آتشبازي جا پنهنجا آزمودا ٻڌائين.

٧) ڦٽاڪا ٻارڻ سان ماحول ۾ اُن جو ڪنهن ڪنهن تي ڪهڙو اَثر ٿئي ٿو پنهنجي لفظن ۾ بيان ڪريو.

NH28B4

وڻ پوکيو، پرٿويءَ کي بچايو

ڏسو جاچيو ۽ ٻڌايو.

- ماستر شاگردن کان چترن بابت گفتگو ڪرائي.
- پرٿويءَ جي ماحول کي اَسين ڪهڙيءَ ريت صاف، سهڻو، صحتمند رکي سگهون ٿا. اُن لاءِ اُپاءُ سجايو.
- وڻن لاءِ پنج نعرا لکو.

2 وقت جي پابندي

پرنسيپال لعلسنگهه هزاريسنگهه اَجواڻي جو جنم (1899-1976) سنڌ جي خيرپور ميرث شهر ۾ اجواڻي مُحلي ۾ ٿيو. هي شروع کان ئي هوشيار وديارٿي ٿي رهيو. هن ممبئي يونيورسٽيءَ مان ايم.اي انگريزيءَ ۾ پاس ڪئي. هي پهريون سنڌي هو جنهنکي بي.اي ۾ انگريزي وشيه ۾ ممبئي يونيورسٽيءَ ۾ پهريون نمبر اچڻ ڪري يونيورسٽي پاران ايلس اسڪالرشپ عطا ٿي. هي صاحب نيشنل ڪاليج ممبئي جو پرنسيپال ۽ ساهتيه اڪادميءَ جو ڪيترا سال ڪنوينر ٿي رهيو. هي انگريزيءَ ۽ سنڌيءَ جو عالم هو. سندس انگريزي ڪتاب **اَمارتل انڊيا** پنڊت جواهرلعل نهرو ڏاڍي چاهه سان پڙهندو هو.

هن سبق ۾ ليکڪ وقت جي اهميت ٻڌائيندي چيو آهي ته اسان کي وقت جو پورو پورو قدر ڪرڻ گهرجي.

ٻڌو، پڙهو، سمجهو ۽ عمل ۾ آڻيو.

پشچم جي ديسن کان اَسين گهڻو ڪجهه سکيا آهيون. اُتي جي ماڻهن کي ڏسي، اَسان پنهنجي کاڌي پيتي، چال چلت، گهر جي سنجت ۽ روزمرهه جي وهنوار ۾ ڪافي ڦير گهير آندي آهي. مثال طور نيرڻ وقت اَسان کي به اخبار پڙهڻ جي عادت پئجي ويئي آهي. ٻي ڳالهه جا اَسان پشچم وارن کي جهٽي آهي، سا آهي ڊائري رکڻ جي رسم. نئون سال شروع ٿيندو ته نئين ڊائري هٿ ڪرڻ جي اُڪنڊ ٿيندي. ڊائري رکڻ جو مطلب آهي مقرر ڪيل وقت تي ضروري هنڌ پهچڻ، ماڻهن سان گڏجڻ ۽ ڪم ڪار ڪرڻ - سيڪا ڳالهه پوري وقت تي ڪرڻ هڪ سٺو گُڻ آهي، جو هر ڪنهن کي هئڻ جڳائي.

پر اِنهيءَ ڳُڻ جي اَسان مان گهڻا ئي پرواهه ڪن؟ ڪنهن ميڙ جو مقرر وقت هوندو ڇهه بجا، ته اَسين اُتي پهچنداسين پيا ساڍي ڇهين بجي. اِهو ويچار ڪين ڪنداسون ته اَسان جي دير سان وڃڻ ڪري ميڙ ڪوٺائيندڙن کي ضرور تڪليف ٿيندي يا اَسان ڪان اڳ ۾ آيلن کي اَهنج ٿيندو. اِنهيءَ غفلت جي اَثر کي روڪڻ لاءِ شادين، محفلن ۽ ٻين شغلن جي نيند-پترن ۾ ڄاڻايو ويندو آهي ته هن وقت ڪان هن وقت تائين اَچي سگهو ٿا. اهڙيءَ حالت ۾ ڄاڻايل وقتن مان ڪنهن به هڪ جي پابندي ڪرڻي پوي ٿي.

ڪن ماڻهن کي وقت جي پابندي ضرور ڪرڻي پوي ٿي. ائين نه ڪرڻ سان نه رڳو ڏنو وائنو ٽوٽو پوندو، پر عزت ۾ خلل پوڻ جو اِمڪان آهي. ڪن مشغولين ۾ وقت جي پابندي رکڻ بلڪل ئي ضروري آهي، نه ته ڇيهو هڪ طرف رسندو ۽ ڪلڻ هاب ٻئي پاسي ٿيو. ريل گاڏي يا هوائي جهاز ۾ مسافريءَ لاءِ جيڪڏهن وقت سر نه پهچبو ته ڇا گاڏي بيهاري ڇڏيندا، يا هوائي جهاز اُڏامڻ ڪان روڪيو ويندو؟ جڏهن پليٽفارم تي پهچڻ سان گاڏيءَ کي ويندو ڏسبو آهي ته ڪيئن نه منهن جو رنگ بدلجڻ لڳندو آهي. وڏن ڌنڌن ۽ ڪارخانن وارا انهيءَ ڪري مقرر جاءِ تي مقرر وقت ڪان ٻه منٽ سويل ئي پهچندا آهن ۽ دير سان اصل نه. وقت جي پابندي فقط اُهي ئي ڪين ٿا ڪن، جن جي مٿي تي ڪا جوابداري ڪانهي يا پنهنجي جوابداري سمجهڻ ڪان عار ٿا ڪن.

سچ پڇ ته ڪنهن به ماڻهوءَ کي جي پنهنجي مانَ جي پرواهه آهي ته هن کي ٻئي جي شان جو پڻ اوترو ئي اونو هئڻ کپي. جنهن ڪري ڪيس پاڻ ۾ وقت جي پابنديءَ جي هيرَ وجهڻ گهرجي. اَهڙي هير وچڙندڙ آهي. وڏن کي ڏسي، ننڍا پڻ وقت جي پابندي جهٽ جهٽيندا، جا سندن لاءِ وڏي هوندي خوب ڪارگر ثابت ٿيندي.

ڪڏهن ڪڏهن ائين پڻ ٿيندو آهي ته بيماريءَ سبب يا ٻئي ڪنهن اوچتي ڪارڻ ڪري وقت جي پابندي رکڻ مشڪل ٿي پوندي آهي. اَهڙيءَ حالت ۾ ڇا ڪرڻ گهرجي؟ اَهڙي وقت ٽيليفون رستي يا خاص قاصد هٿ اڳلي کي بروقت چتاءُ ڏيڻ گهرجي. اَهڙيءَ اِطلاع ڏيڻ ڪري ٻئي جي عزت رهجي ايندي، انهيءَ ڪارڻ اَوهانجو هن وٽ مان مٿي ٿيندو.

وقت جي پابندي اِنسان جي فضيلت جي اَهم نشاني آهي ۽ فضيلت ئي منش کي شرف عطا ڪرائي ٿي.

نوان لفظ

سنجت = سچاوت، ناهه نوهه
هير وجهڻ = عادت وجهڻ.
غفلت = بيپرواهي.
چتاءُ ڏيڻ = خبردار ڪرڻ.
ٽوٽو پوڻ = نقصان پوڻ.
ڇيهو رسڻ = نقصان پهچڻ.

عار ڪرڻ = انڪار ڪرڻ، پاسو ڪرڻ.
اهنج = تڪليف.
قاصد = نياپو پهچائيندڙ.
پابندي = ضابطو، روڪ.
شرف عطا ڪرڻ = عزت ڏيڻ.

اُڻتڻ = بي چئني، چنتا.
ڪارگر ثابت ٿيڻ = ڪمائتو ٿيڻ.
شغل = جلسو، اُتسو.
اَهم = مکيه.
عزت ۾ خللُ پوڻ = بدنامي ٿيڻ

اَڀياس

سوال.١. هيٺين سوالن جا جواب لکو.

١) ڊائري جو رکڻ گهرجي؟
٢) پوري وقت تي نہ پهچڻ کري ڇا ٿو ٿئي؟
٣) وقت سر نہ پهچي سگهجي تہ ڇا ڪجي؟

سوال.٢. هيٺين سوالن جا جواب ٿوري ۾ لکو.

١) پوري وقت تي پهچڻ ۽ ڪم ڪرڻ جي هير مان ڪهڙا فائدا آهن؟
٢) اسڪول ۾ دير سان اَچڻ ڪري ڪهڙا نقصان ٿي سگهن ٿا؟

سوال.٣. (الف) هيٺين جا خال ڀريو.

١) سيڪا ڳالهہ پوري وقت تي ڪرڻ هڪ سنو .... آهي.
٢) ڪن ماڻهن کي وقت جي .... ضرور ڪرڻي پوي ٿي.
٣) .... جي ڏيسن ڪان اَسين گهڻو ڪجهہ سکيا آهيون.
٤) وقت جي پابندي انسان جي .... جي اَهم نشاني آهي.

(ب) ساڳي معنيٰ وارن لفظن جا جوڙا ملايو.

(1)	اَهنج	(i)	مکيہ
(2)	پابندي	(ii)	تڪليف
(3)	غفلت	(iii)	ضابطو
(4)	اهم	(iv)	بيپرواهي

(ٿ) هيٺين لفظن جا ضد لکو.

شروع، دير، چاڙهو، عزت، ڪلڻ

(ڊ) هيٺين لفظن جون صفتون ٺاهيو.

وقت، مشڪلات، جوابداري، هوا، بيماري

(س) وياڪرڻ موجب ڳالهائڻ جا لفظ سڃاڻو.

اَسين، جيڪو، لاءِ، سنو، يا، ماڻهوُ

(ڊ) هيٺين اِصطلاحن جي معنيٰ لکي جُملي ۾ ڪم آڻيو.

(i) ڇيهو رسڻ (ii) ڇتاءُ ڏيڻ (iii) هير وجهڻ (iv) آرُ ڪرڻ

پورڪ اَڀياس

(ا) تڪر تي عملي ڪاريہ

سچ پچ تہ ڪنهن بہ ماڻهو .... منش کي شرف عطا ڪرائي ٿي.

(الف) صحيح يا غلط لکو.

١) فضيلت ئي منش کي اوچ تي رسائي ٿي. (   )
٢) وقت جي پابنديءَ سان نقصان ٿيندو آهي. (   )

(ب) تڪرار مان هيٺين لفظن سان لاڳاپو رکندڙ لفظ ڳولهي لکو.

١) عادت

٢) مڪير

٣) ذڪيائي

۴) نياپو پهچائيندڙ

(ب) وقت جي پابندي اِنسان جي فضيلت جي اَهم نشاني آهي ۽ فضيلت ئي منش کي شرف عطا ڪرائي ٿي.

متين ستن تي آڌار رکندڙ سوالن جا جواب لکو.

١) ڪهڙو لفظ ٻه دفعا ڪم آندل آهي؟

٢) ساڳي معنيٰ وارن لفظن جو هڪ جوڙو لکو.

٣) ٻه اِسم چونڊيو.

۴) حرف جملو ڳولهيو.

(٢) توهين ٻڌل يا آزمودو ڪيل اَهڙو ڪو واقعو يا گهٽنا بيان ڪريو جڏهن ڪٿي وقت تي نه پهچي سگهيا ته ....

(٣) ماستر شاگردن کي وقت جي پابندي بابت گفتگو ڪرائي، وقت جي پابنديءَ جي اَهميت ٻڌائڻ لاءِ چوندو.

(۴) جيڪڏهن سج نه اُڀري ته .... اِن وشيہ تي پنهنجا ويچار لکي اچڻ لاءِ چوندو.

پاڻ ڪريان - پاڻ سکان

ڪ	اَلف	ر	چ	ڏ	م	ث
ڻ	ن	ه		آ	گهہ	ت
ي	ڇ			ٿ	س	ڊ
ل	ب	ٻ	ي	و	وُ	ج

وچون اکر 'ه' ڪم آڻي ٻين اَکرن جي مدد سان لفظ تيار ڪريو.

١) هڪ جانور : [ ]

٢) شاباسي لاءِ لفظ : [ ]

٣) زمين کيڙڻ جو ساڌن : [ ]

۴) جهنگل ۾ اوچتو پاڻ مرادو [ ] لڳندي آهي.

٥) ______ ڪرڻ سان سڀ ڪم سوَلا ٿين ٿا.

٦) ______ جي مند ۾ ڪوئل منا گيت ڳائي ٿي.

٧) مونکي پوساول کان پٽي پهچڻ لاءِ ______ ڪلاڪ لڳندا آهن.

٨) وقت جي ______ سمجهڻ گهرجي.

٩) ______ پل قيمتي آهي.

١٠) ميناڪشيءَ جو ______ ڪيس ڏيءَ سمان سمجهندو آهي.

پرائي پچر

ماٺ ۾ پڙهو ۽ سمجهو.

پرائي پچار ماڻهن ۾ ڏاڍي عام آهي. اڳلي ۾ ڪي لڪل عيب ۽ سُقم هوندا، تہ ماڻهن کي هرويرو بہ اِنهن کي کولڻ ۾ ڏاڍي خوشي ۽ مزو ايندو آهي. اوڏي مهل جي ڳالهہ ياد ڪن تہ جيئن پانئين تہ ٻيا مون سان هلن، تيئن تون پڻ اِنهن سان هل، تہ هوند زبان کي قاعدي ۾ رکن، ۽ ٻئي جي لاهٽيءَ لاهڻ ۽ لوڪن اَڳيان ڪيس ڏني ڪرڻ کان باز اَچن، ڪير عيبن کان آجو آهي؟ پلا اِهو ڪار چو ڪنهن مهل رڳو پنهنجي دل تي هٿ رکي ڏسي، تہ ساڳيءَ ريت ڪو منهنجا عيب ٻين اَڳيان پڌرا ڪري تہ ڪيتري نہ چِڙ اَچيم، تڏهن خود ڪيس ڪهڙو حق آهي جو ٻين جا پَٽ ويچاري؟ ياد رکڻ کپي تہ جي ٻين جي عيبجوئي ڪبي، تہ ڪو اَهڙو وقت ايندو جو اَسان جا سمورا عيب کُلي ظاهر ٿيندا، ۽ جيڪا عقوبت اَسان سان ٿيندي، سا ڏٺي شل نہ ڪنهن کي ڏئي نہ ڏيکاري. چوندا آهن تہ جيڪڏهن ڪير ڪنهن لاءِ هڪ آڱر کڻي ٿو تہ سندس ٽي آڱريون اُن ڏانهن اِشارو ڪن ٿيون. اِنڪري اَسانکي سوچي سمجهي ڳالهائڻ گهرجي. جيڪڏهن ڳالهائڻ جائز ۽ ضروري هجي تہ اَهڙيون ڳالهيون ڪجن، جن مان ٻين کي فائدو رسي. جيڪڏهن ڪو ڪنهن جي گِلا ڪري رهيو آهي، تہ تون ڪو بهانو ڪري اُتان اُٿي وڃہ يا اُتي ڳالهہ ڦيرائي، ڪجهہ سنو ڳالهائي. اُتي اِها ڳالهہ ياد ڏيار، تہ جيڪڏهن اَسان کان ڪا خطا نہ ٿي آهي تہ اَسان جي خوش نصيبي فقط اُپائڻهار جي ٻلائيءَ ڪري ئي ٿي آهي، ۽ ساڳئي وقت گلاخور کي نرمائيءَ سان سمجهاءِ جيئن اَڳتي زبان تي اَهڙو گفتو نہ آڻي، ۽ گلا ٽيل جو ڪو چڱو گڻ توکي سُجهندو هجي تہ اِهو ورنن ڪر. اِهي حرف ڪو دل سان هنڊائي، تہ اِها گلاخوريءَ سندي برائي توڙي اِن مان جيڪي اَنيڪ گناهہ ٿا ڦٽن، سي هوند جهٽ گم ٿي وڃن.

NH5UZ1

- اَڏياپڪ شاگردن کي ڏيان سان پڙهڻ لاءِ چوندو. اِن تي گفتگو ڪرائيندو.
- پرائي پچر ۾ اَجايو وقت نہ وڃائڻ گهرجي، اِن جي اَهميت سمجهائيندو.

3 سنڌي ڏڻ وار

پنڊت ڪشنچند ٽوپڊاس جيٽلي (1995ع - 1910ع) سنڌي سماج جي اُنهن ٽورن ودوانن ۾ ڪوجنيڪن مان هڪ آهي، جن قديم سنڌي زبان، سپيتا، اتهاس ۽ سنڌي ماڻهن تي نور نچوئي رچنا ڪئي آهي. پنڊت جيٽلي سنسڪرت ساهتيہ جو ڄاڻو هوندي ڪاليداس جي 'ميگهدوت' جو سنڌيءَ ۾ انواد ڪيو هو پونا مان 'سنڌي سونهون' نالي هڪ ڪوجنتاتمڪ رسالو ڪيندو هئو. هيءُ ليک 'سنڌي ڏڻ وار' ڪتاب مان ڪنيل آهي. هن ليک ۾ سنڌي ڏڻ وارن بابت دلچسپ ڄاڻ ڏنل آهي.

پڙهو، پڙهو ۽ سمجهو.

چيٽي چنڊ

سنڌي سماج ۾ چيٽي چنڊ جي مهتا وڏي آهي. وڪرم سنبت ١٠٠٧ يعني عيسوي سن ٩٥٠ ۾ سنڌين جي اِشٽ ديو، شري اُڏيري لال، نصرپور ۾ شري رتن راءِ لهاڻي جي گهر، ماتا ديوڪيءَ جي گرڀ مان جنم ورتو. اها سهائي ٻيج جي تٿي ۽ ٿاروءَ جو ڏينهن هو. اُڏيري لال، اُن وقت جي حاڪم مرک شاهه جي ظلمن کان سنڌي هندو سماج جي رکشا ڪئي. سنڌي هندو سماج ۾ شري اُڏيري لال کي ورڻ ديوتا جو اوتار مڃيو وڃي ٿو، جنهن جي 'رگ ويد' ۾ گهڻي مهما ڪئي ويئي آهي.

ورهاڱي کان پوءِ ڀارت ۾ سنڌي هندن چيٽي چنڊ کي 'سنڌيت جو ڏينهن' ڪري ملهائڻ شروع ڪيو آهي.

اکڻ ٽيج

هيءُ ڏڻ ويساک جي سهائي ٽين تٿيءَ تي ٿئي ٿو. اکڻ ٽيج جو سنسڪرت روپ آهي ’اڪشيہ ترتيا‘. ’اڪشيہ‘ معنيٰ جيڪو ڪٽہ نہ ٿئي، سدائين قائم رهي. تنهن ڪري اجوڪي ڏينهن ڪيل دان هميشھ قائم رهي ٿو. ڀڳوان پرسرام اجوڪي ڏينهن جنم ورتو هو، جنهن مريادا جو پالن نہ ڪندڙ مغرور ڪترين جو ٢١ دفعا سنگهار ڪيو.

چاليهو

آکاڙ جي مهيني ۾ سج جنهن ڏينهن ڪرڪ سنڪراتي ۾ اچي تنهن ڏينهن کان وٺي لال جو چاليهو شروع ڪبو آهي. چوماسو بہ ساڳئي ڏينهن کان شروع ٿئي ٿو. هي ڏڻ سنڪراتيءَ سان لاڳاپو رکي ٿو. ڪرڪ سنڪراتيءَ کان شروع ڪيل ورت سنگهہ سنڪراتيءَ جي ڏينهن چاليهن ڏينهن پورو ڪجي ٿو. اهو لڳ ڀڳ جنماشٽميءَ جي آس پاس اَچي ٿو.

گوگڙو - نانگہ پنچمي

سانوڻ جي سهائي پنجئن تي نانگہ اَڳيان کير - ڦل رکي پوڄا ڪبي آهي. نانگہ، بہ ڪال جو روپ آهي. هن ڏڻ مان جيو ديا جي ڀاونا بہ ظاهر آهي ۽ ٻڌايل آهي تہ دشمن سان بہ ڀلائي ڪجي. ڪنهن جو مَنو نہ ٽڪجي.

ٽيجڙي

سانوڻ جي اونداهي ٽيج يعني ٽين تاريخ تي ڪماريون ۽ سهاڳڻيون ٽيجڙيءَ جو ورت رکنديون آهن.

سانوڻ جي سهائي گيارس تي براهمڻ مڻ پوڪيندا آهن، جيڪي ٽيجڙيءَ تائين وڌي هٿ جيڏا سلا ٿيندا آهن. ٽيجڙيءَ ڏينهن ماڻهو اهي سلا براهمڻ جي گهران ڪٽي ايندا آهن. ورت واريون منجهند جو اهي سلا پينگهي ۾ رکي لوڏينديون آهن. سنجها جو براهمڻ کان آکاڻي ٻڌي، چنڊ کي ارگهہ ڏيئي، ورت ڇوڙينديون آهن. چنڊ کي ارگهہ ڏيڻ وقت چونديون آهن :-

”هٿ ڪرِي پير ڪري،

ارگهہ ڏيون ڪوٺي چڙهي،

چندرما نڪتو کھنبا ويس ڪري،

گوريون ڏينس کير ڪٽور پري.“

وڏي ٽڏڙي

سانوڻ جي اونداهي ڇٺ تي لولا پچائي دانگي ٺاربي آهي ۽ ستئن تي ننڍن وڏن کي ڇنڊو هڻي ٽڏو کائبو آهي. ڇنڊي وقت چئبو :

’سانوڻ ۾ ستئن آئي، آئي ڪرشن پڪشي،

مان سيتلا پوڄيان، پٽن پوٽن وچ ڪري،

تو در نواڻي، ميري وينتي سٽيچ،

ڏيج آٽ - سات (هرشٽ پرشٽ تندرست يار)

لاڪڙو، ساڪڙو، هنبسرو، دبسرو، نَنڍي مائي،
وڏي مائي، لنگهي پيا پار، ستي سيتلا جي آڌار.‘‘

مهالڪشميءَ جا سڳڙا

بدي جي سهائي انئن تي هيڊ ۾ رڱيل سٽ جي سورهن تندن واري ڌاڳي ۾ سورهن ڳنڍيون ڏيئي مهالڇميءَ جي آڪاڻي ٻڌي سڳڙو ٻڌبو آهي. وري اونداهي، انئن تي ڇوڙبو آهي.

لال لوئي

هيءُ ڏڻ اُتراڻ کان هڪ ڏينهن اڳ ٿئي ٿو. اڄ کان ڇهه هزار سال اڳ نئون سال ناهري مهيني کان شروع ٿيندو هو. جيڪو هن وقت چيٽ کان شروع ٿئي ٿو. نئون سال هميشھ بهار جي مند ۾ شروع ٿيندو آهي، جنهن کي جوتش ۽ ’ڌرم شاسترن‘ ۾ ’وسنت سنپات‘ چئجي ٿو. ويدڪ زماني ۾ ان ڏينهن تي رشي - مني يڳيھ - هون ڪندا هئا. هيءُ لال لوئي ڏڻ اُنهيءَ پراچين ڏڻ جي نشاني آهي.

اُتراڻ - تر موري

جوتش ۾ ’ميش‘ وغيره ٻارهن راسيون آهن، جن کي سنڪراتي چئبو آهي. سج هرهڪ سنڪراتيءَ ۾ هڪ مهينو رهي ٿو. هنن ۾ مڪر راس کان وٺي مٿن تائين ڇهن راسين کي ’اُتراڻ‘ چئجي ٿو ۽ ڪرڪ راس کان وٺي ڌن راس تائين ڇهن راسين کي ’دڪشڻاين‘ چئبو آهي. اُتراڻ واريون ڇهھ راسيون ديوتائن جو هڪ ڏينهن آهي ۽ دڪشڻاين واريون ڇهھ راسيون رات آهن. جڏهن مڪر راس ۾ سج پرويش ڪري ٿو، انهيءَ ڏينهن کي اُتراڻ چئجي ٿو. اُن ڏينهن ترن سان گڏ مورين جو دان خاص چيل آهي. تر ۽ موريون بلغم کي گهٽائيندڙ آهن، جيڪو سياري ۾ سٽين ڪاڌن کائڻ ڪري سرير ۾ وڌي وڃيٿو.

مٿي ٻڌايو ويو آهي تہ اُتراڻ واريون ڇهھ راسيون ديوتائن جو ڏينهن آهي. ڌرم شاسترن انوسار جيڪو اِنسان اُتراڻ وارين راسين ۾ سرير ڇڏي ٿو، اُهو ديو لوڪ (سرڳ) ڏانهن وڃي ٿو. اهو ئي ڪارڻ آهي جو ڀيشم پتامھ ڪرڪيتر جي لڙائيءَ ۾ گهايل ٿي تيرن جي سيجا تي تيسين پيو رهيو، جيسين اُتراڻ شروع ٿئي.

نوان لفظ

مهتا - اهميت	منو - دشمن	هرج - نقصان
سمبت - شروعات، اچڻ	ڪنهنبا - ڪيسري رنگہ وارا	اڪشيہ - ناس نہ ٿيندڙ
دانگي - نڪر جو ٽڪو	ترتيا - ٽيج	نواڻي - جهڪيس، نوڙيس
ڏيج - ڏجاءِ	اشٽ ديو - ديوتا	سنگهار - وڌ

اَڀياس

سوال.١. هيٺين سوالن مان هرهڪ جو جواب هڪ ٻن جملن ۾ لکو.

١) چاليهو ڪڏهن پورو ٿيندو آهي؟
٢) لال لوئي ڪڏهن ملهائي ويندي آهي؟
٣) ”سنڌيت جو ڏينهن“ ڪڏهن ملهايو ويندو آهي؟
۴) وڏي ڏڏڙيءَ جي کهڙي اهميت آهي؟

سوال.٢. هيٺين جا ٿوري ۾ جواب لکو.

١) چيٽي چنڊ جو ملهايو ويجي ٿو؟
٢) اَکڻ تيج جو ڏڻ ڪڏهن ملهايو ويندو آهي ۽ ان ڏڻ جي کهڙي اهميت آهي؟
٣) اُتراڻ ڇاکي ٿو چئجي؟ اُن ڏينهن تي ڇا دان ڪيو ويندو آهي؟

سوال.٣. (الف) هيٺين جا ضد لکو.

ڌرم، ڏينهن، ديوتا، جنم، ظاهر

(ب) صفتون ٺاهيو.

اَڄ، اوندهہ، ديا، سماج، سال

(ث) وياڪرڻ موجب ڳالهائڻ جا لفظ سڃاڻو.

منهنجو، سڄ، ۾، اڄي ٿو سدائين.

پورڪ اَڀياس

١. تڪر تي عملي ڪم

لال لوئي

هيءُ ڏڻ اُتراڻ .... پراچين ڏڻ جي نشاني آهي.

(الف) چوکنڊا پورا ڪريو. (نئين سال سان لاڳاپو رکندڙ ڳالهيون)

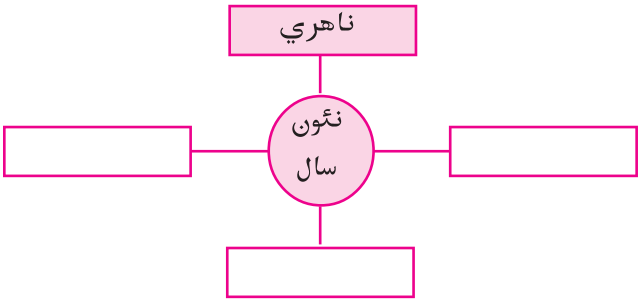

(ب) هڪ لفظ ۾ جواب ڏيو.

١) نمبر ڏيکاريندڙ لفظ.
٢) لال لوئي ڪان پوءِ ايندڙ ڏڻ.
٣) هن وقت نئين سال جو پهريون مهنو.
۴) پراچين زماني جي نشاني.

(ب) برئڪيٽ ۾ ڏنل هدايت موجب ڪاروائي ڪريو.

١) هيءُ ڏڻ اُتراڌ کان هڪ ڏينهن اڳ ٿئي ٿو.
(ليڪ ڏنل لفظ بدران مناسب ڏڻ سمجهي جملو وري لکو.)

٢) نئون سال هميشهه بهار جي مند ۾ شروع ٿيندو آهي.
(ليڪ ڏنل لفظ جو ضد ڪم آڻي نئون جملو ٺاهي لکو)

٣) هيءُ لال لوئي ڏڻ اُنهيءَ پراچين ڏڻ جي نشاني آهي.
(ليڪ ڏنل لفظ استعمال ڪري نئون جملو لکو)

٤) جنهن ڪي جوتش ۽ ڌرم شاسترن ۾ ”وسنت سنپات“ چئجي ٿو.
(ليڪ ڏنل لفظ ڇا بابت ڪم آندل آهي)

٢. پارت ۾ الڳ الڳ ذاتين جا مکيه ڏڻ لکو.

٣. توهانجي پاڙي ۾ رهندڙ (سنڌين ڪانسواءِ) ٻئي ڪنهن ذات جي پوشاڪ، ڏڻ، ريتيون رسمون وغيره جي باري ۾ توهان ڪي جيڪا ڄاڻ آهي لکو.

٤. ”منهنجو وڻندڙ ڏڻ“ وشيه تي مضمون لکو.

٥. ڪلاس ۾ سنڌي ڏڻن بابت گفتگو ڪري وڌيڪ ڄاڻ حاصل ڪريو.

٦. پنهنجي دوست يا ساهيڙيءَ کي خط لکي ڏياريءَ جي موڪلن ۾ پاڻ وٽ گهرائڻ جي نينڊ ڏيو.

سِنڌي ڪلا ۽ طعام

ڏسو، ڄاڇيو، ٻڌايو.

- ماستر شاگردن کي چتر ڏيان سان ڏسڻ لاءِ چئي اُن تي گفتگو ڪرائي. هرهڪ شاگرد کي اُن بابت ٻڌائڻ لاءِ همٿائي.

4

وطن لءِ جانِ ڀي صدقي

”گوورڌن شرما ”گهايل“ (سنہ ١٩٣٧ع) سنڌي ٻولي، ساهتيہ تعليم، ڪلا ۽ پترڪار جي کيتر ۾ پنجن ڏهاڪن کان سرگرم رهيو آهي. هن جا سنڌي هنديءَ ۾ ڪيترائي ڪتاب ڇپيل آهن. ”ميڙي چونڊي“ تي راشٽريہ سنڌي ڀاشا وڪاس پريشد (NCPSL) ڀارت سرڪار طرفان سنہ ٢٠٠٠ع ۾ انعام مليل اَٿس.

هِن ليک ۾ هيمونءَ ڪالاڻيءَ بابت ٻڌايو آهي.

ٻڌو، پڙهو ۽ اَداڪاري ڪريو.

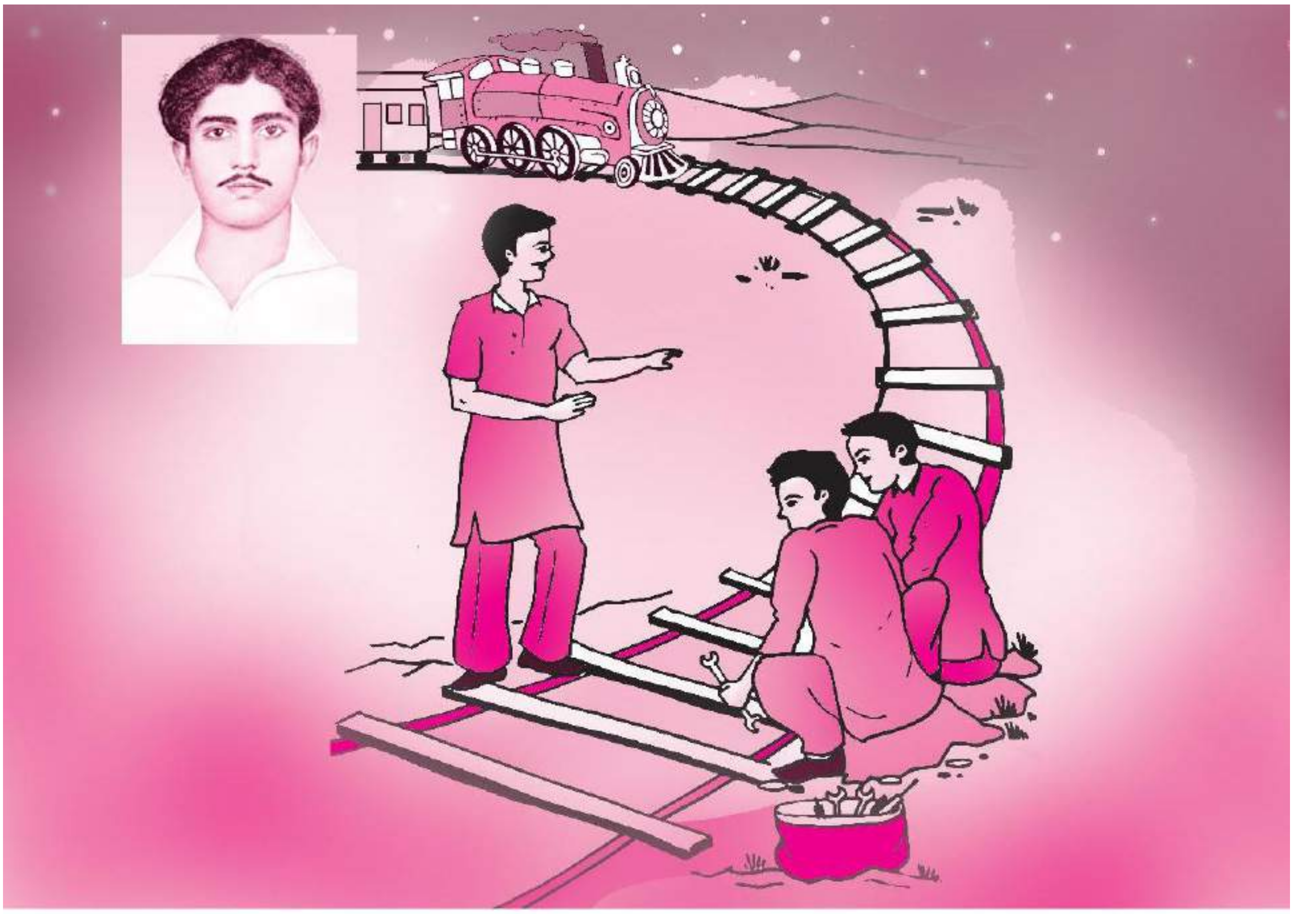

استيج تي جهڪي روشني آهي. هڪ پاسي کان هڪ نوجوان اَچي ٿو.

ساٿي ١ : هي ديش بچائڻ جو قسم کائون ٿا. دشمن کي مِٽائڻ جو قسم کائون ٿا. (ٻہ دفعا)

(ٻئي پاسي کان هڪ ٻيو نوجوان اَچي ٿو.)

ساٿي ٢ : او منهنجا پيارا وطن، پيارا وطن،

تو تان قربان من جند ۽ جان. (ٻہ دفعا)

ساٿي ١ : اَدا! اڃان هيمون نہ پهتو آهي.

ساٿي ٢ : ضرور ڪا سازش سِٽيندو هوندو.

او گهايل! هرهندواسيءَ کي اِقرار اِهوئي ڪرڻو آ

هن ديش جي خاطر جيئڻو آ، هِن ملڪ جي خاطر مرڻو آ.

(هڪ پاسي کان هيمون اسٽيج تي اَچي ٿو)

هيمون : ڀارت ماتا جي جئه. منهنجا ساٿيو!

هاڻي وقت وڃائڻو ڪونهي. ڌيان سان ٻُڌو.

ساٿي ١ : ها ها، اَسين توسان گڏ آهيون. جيئن چوندين، تيئن ڪنداسين.

ساٿي ٢ : حڪم ڪَرِ هيمون جانِ حاضر آهي.

هيمون : ڌيان سان ٻڌو، اَسان جي ديش واسين کي قتل ڪرڻ لاءِ انگريزن جي هڪ ٽرين هٿيارن ۽ بارود سان ڀريل اڄ رات جو هتان لنگهڻ واري آهي.

ساٿي ١ : حڪم ڪر پيارا، تون ڇا ٿو چاهين؟

ساٿي ٢ : سکر جي هن ڪڙڪ سياري جي رات اسان کي ڌڪائي نه سگهندي.

هيمون : هلو ته رِٿيل رٿا موجب مِلي اُن ٽرين کي ڪيرائي مُلڪي محبت جو مثال قائم ڪريون.

ساٿي ١ : قبول آ، قبول آ.

ساٿي ٢ : فِش پليٽس ڪيڍڻ لاءِ هٿوڙو ۽ پانو لڪائي آندا اَٿم.

هيمون : پوءِ دير ڇا جي؟

(ٽيئي ڄڻان هڪ پاسي ويهي ڪم کي لڳي وڃن ٿا. ٺڪ ٺڪ جو آواز اَچي ٿو)

هيمون : سکر پُراڻي ۾ سکر بسڪوٽ فيڪٽري جي آس پاس گهڻو ڪري انگريز پوليس وارا پهرو ڏيندا رهندا آهن. ان ڪري ساوڌان رهجو.

ساٿي ١ : مهاتما گانڌيءَ چيو آهي ”ڪرو يا مرو“

ساٿي ٢ : ”سرفروشي ڪي تمنا اَب هماري دِل ۾ هئه، ديکنا هئه زور ڪتنا بازوئي قاتل ۾ هئه!“

هيمون : شاباس ساٿيو!

تُنهنجي رکشا لاءِ ماتا ڪيترن، پنهنجي سِرَ سان اَڄ ٻَڌو آهي ڪفن.

(وري ٺڪ ٺڪ جو آواز ٻڌڻ ۾ اچي ٿو)

(اوچتو هڪ پاسي کان ٽارچ جي روشني ٽنهي تي پوي ٿي)

هيمون : مونکي ڏيو هٿوڙو ۽ پانو، ګم ٿي وڃو جلدي، هيءَ مشعال اُجهامڻ نه ڏجو.

(ٻئي ساٿي هڪ پاسي هليا ٿا وڃن)

(هيمون پنهنجو ڪم ڪندو ٿو رهي. اوچتو هڪ پاسي کان هڪ پوليس وارو اَچي ٿو)

پوليس : خبردار، شيطان! جي ڀڄڻ جي ڪوشش ڪئي اَٿيئي. آندا ٻُڪيون ڪڍي ڇڏيندو سانءِ.

هيمون : آزادي گهرجي ماڻهن جي، آزادي پياري ڀارت جي آزادي سيني ڌرمن جي، آزادي پياري ڀارت جي.

پوليس : خاموش! بدتميز، خبر پوئي ٿي تہ ڪنهن جي سامهون بڪواس ڪري رهيو آهين؟

هيمون : سُوري جِن جي سيج مَرَڻُ تنين مُشاهدو جناب، ارمان صرف ان ڳالهہ جو اٿم تہ هندستاني هوندي بہ اوهان فرنگين جي طرفداري ڪري رهيا آهيو. توهان کي لڄ اَچڻ گهرجي.

پوليس : اي ڇوڪرا! تون مونکي تو نصيحت ڏين؟ ٺيڪ آهي، تو وانگر مان بہ هندستاني آهيان. سچ سچ ٻڌاءِ توسان گڏ ٻيا ڪير ڪير هئا؟ مون سندن آواز ٻڌو هو.

هيمون : (کِلندي کِلندي) مون سان گڏ ڪير هئا؟ ڇڱا چالاڪ سپاهي ٿا لڳو. هِت مان، فقط مان ئي هوس ۽ اَوهانجي سامهون بہ آهيان. منهنجا ساٿي تہ هيءُ هٿوڙو ۽ پانو آهن.

پوليس : ڪوڙُ نہ ڳالهائي جوان! سڀ سزائون معاف ڪرائي ڇڏيندوسانءِ، منهنجو مطلب آهي، گرفتاريءَ کان بہ ڇُٽي پوندين.

هيمون : ڪيڏي نہ وڏي دِل ٿا رکو، آخر آهيو تہ اَوهين بہ هندستاني نہ؟

پوليس : منهنجو وقت برباد نہ ڪَرِ. سَچُ ٻڌاءِ. تنهنجي عمر تي قياس ٿو اَچيم، نہ تہ ڦاسيءَ کان بچي ڪين سگهندين.

هيمون : ڦاسي! ڦاسي سزا آهي يا انعام؟ ڇا ڀڳت سنگهہ کي ڦِلائي ڇڏيو اَٿوَ. مون جهڙن ناچيز ديش ڀڳتن لاءِ ڦاسي، سزا نہ پر اَنمول سوغات آهي.

پوليس : هنيلا نوجوان! پنهنجي اَبي اَمڙ جو خيال ڪر، يار دوستن تي ڇا گذرندي اُن تي ويچار ڪَرِ.

هيمون : آفيسر منهنجي ڳالهہ ٻُڌي ڇڏ. منهنجي ماءُ پيءُ لاءِ ديش جو هر نوجوان هيمون سمان رهندو. منهنجي خون جي قطري قطري مان هڪ نئون هيمون جنم وٺندو. هاڻي ٻڌاءِ ڪٿي پهچندا تنهنجا خودغرض حاڪم؟

پوليس : آخرين موقعو ڏيانءِ ٿو. سچ ٻڌاءِ تہ توسان گڏ ٻيا ڪير ڪير هئا؟ نہ ٻڌائيندين تہ هٿڪڙيون هڻي قيد جي اونداهي ڪمري ۾ ڦٽو ڪرائيندوسانءِ.

هيمون : (زور زور سان کلندي) آڪٽوبر ١٩٤٢ جي ٢٣ تاريخ رات جو اونداهيءَ ۾ ثواب جهڙو ڪم ڪرڻ لاءِ، قيد جي اونداهي ڪوٺري... مزو اچي ويندو.

هيمون : (هال ۾ وينل سيني ماڻهن کي پرڻام ڪندي)

او ماتائن جا لال اُٿو، او ڀارت ديش جا پال اُٿو. آزاديءَ جا رکپال اُٿو، او هر دشمن جا ڪال اُٿو.

وندي ماترم، ڀارت ماتا جي جئہ.

(پردو ڪِري ٿو)

نوان لفظ

اِقرار ڪرڻ - اَنجام ڪرڻ.
قياس ڪرڻ - ديا ڪرڻ.

اُجهامڻ - وسامڻ.
سوغات - سوڪڙي.

سوُري - ڦاسي.
خود غرض - مطلبي، سوارٿي.

اَڀياس

سوال.١. هيٺين سوالن جا جواب هڪ يا ٻن جملن ۾ لکو.

١) هيمونءَ ۽ سندس ساٿين گڏجي ڪهڙي رٿا رٿي؟
٢) پوليس وارو هيمونءَ کي ڪنهن جو خيال ڪرڻ لاءِ چوي ٿو؟
٣) هيمون، پوليس واري کي پنهنجي ساٿين جا ڪهڙا نالا ٻڌايا؟

سوال.٢. هيٺيان جُملا ڪنهن، ڪنهن کي چيا آهن؟

١) ”هي ديش بچائڻ جو قسم کائون ٿا؟“
٢) ”هاڻي وقت وڃائڻو ڪونهي.“
٣) ”فِش پليٽس ڪيڏڻ لاءِ هٿوڙو ۽ پانو لِڪائي آندا اٿم.“
۴) ”خبر پوئي ٿي تہ ڪنهن جي سامهون بڪواس ڪري رهيو آهين؟“
۵) ”ڪيڏي نہ وڏي دل ٿا رکو.“

سوال.٣. هيٺين لفظن جا ضد لکو.

دشمن، نوجوان، آزادي، چالاڪ، سچ

سوال.۴. هيٺين اِصطلاحن جي معنيٰ لکي جملن ۾ ڪم آڻيو.

اِقرار ڪرڻ، قياس ڪرڻ، روانو ٿيڻ

سوال.۵. هيٺيان لفظ ٻالهائڻ موجب سجايو.

هاڻي، شاباس، ڀر، پارت، سکر

سوال.٦. هيٺين لفظن مان صفتون ٺاهيو.

خبر، پيار، سچ، اڄ، گهٽا ئي

سوال.٧. هيمونءَ کي پوليس وارو ڇو پڪڙي ويو؟

پورڪ اَڀياس

١) ايڪانڪي تي آڌار رکندڙ مشغوليون.

(الف) هيٺ ڏنل لفظن لاءِ ساڳيءَ معنيٰ وارا لفظ لکو.

لڄ، برباد، ٽِلائي، قطري قطري، جوش

(ب) جوڙا ملايو.

سوُري جن جي سيج	جند ۽ جان
آزاديءَ جا رکپال اُٿو	لڳيندي هر برس ميلي
شهيدون کي چِتائون پر	مرڻ تنين مشاهدو
تو تان قربان	او هر دشمن جا ڪال اُٿو

(ب) ”ضرور ڪا سازش سٽيندو هوندو.“

١) اِها ست ڪنهن، ڪنهنکي چئي آهي؟

٢) ڪنهن بابت چيل آهي؟

٣) ضرور لفظ بدران ٻيو مناسب لفظ ڪم آڻي جملو وري لکو.

۴) ست مان ضمير ڳولهيو.

(٢) هيٺ ڏنل آزاديءَ جي پروانن بابت ڄاڻ حاصل ڪري ڪِلاس ۾ ٻڌائڻ لاءِ چئو.

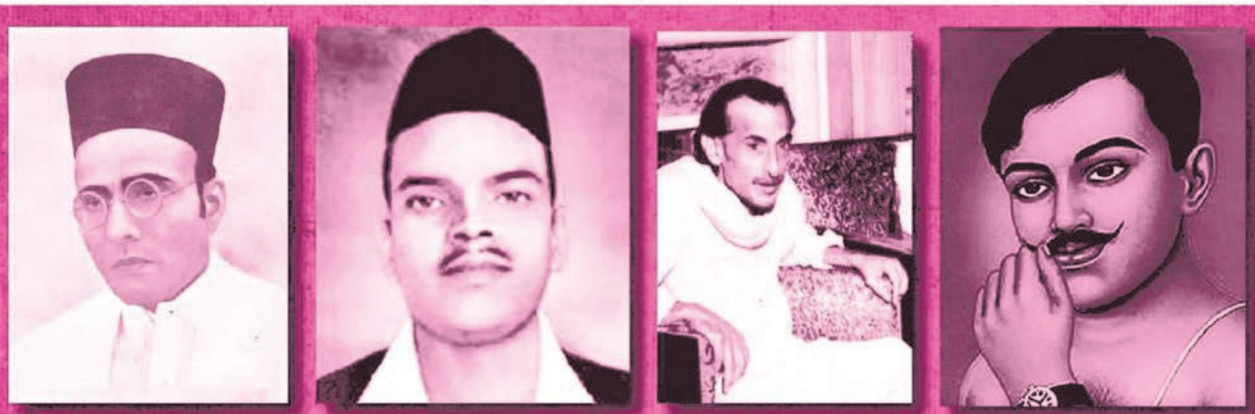

چندر شيکر آزاد — آچاريہ ڪرپلاڻي — راجگرو — وير ساورڪر

(٣) سائي کي سهي ڪونہ، ٻکي کي ڏي ڪونہ. اِها چوڻي سمجهايو.

(۴) ماسٽر شاگردن کي الڳ الڳ ڪردار ڏيئي ڏنل ايڪانڪي ناٽڪ جي روپ ۾ ڪلاس ۾ پيش ڪرڻ لاءِ چوندو.

ٻاڻ ڪريان - ٻاڻ سکان

اَ، ڪُ، بد، اڻ، غير

اِهي اکر اَڳياڙين جي روپ ۾ ڪم آڻي ضد ٺاهي سگهبا آهن.

مثال :-

ضد

’اَ‘
سهڪار - اَسهڪار
سنتوش - اَسنتوش
ڌرم - اَڌرم

’ڪُ‘
سنگ - ڪُسنگ
روپ - ڪُروپ
نياءُ - ڪُنياءُ

’بد‘
نام - بدنام
فضيلت - بد فضيلت
نصيب - بد نصيب

’اَڻ‘
ٺهڪندڙ - اَڻ ٺهڪندڙ
هوند - اَڻ هوند
وڻندڙ - اَڻ وڻندڙ

’غير‘
حاضر - غير حاضر
واجب - غير واجب
مناسب - غير مناسب

اَهڙي نموني هيٺين جا ضد لکو :
تيز ......، ضروري ......
واقف ......، سمرٿ ......
دعا ....، سنگ ....

5 مهمان

هيءُ مذاقي سبق آهي. هن سبق ۾ مهمان بابت ٻڌايل آهي ته اُن ۾ ڪهڙا گڻ هئڻ گهرجن. جيڪڏهن مهمان بي واجبي هلت هلي ٿو ته اِهو ميزبان لاءِ مصيبت جو ڪارڻ بڻجي ٿو.

ٻڌو، پڙهو ۽ سمجهو.

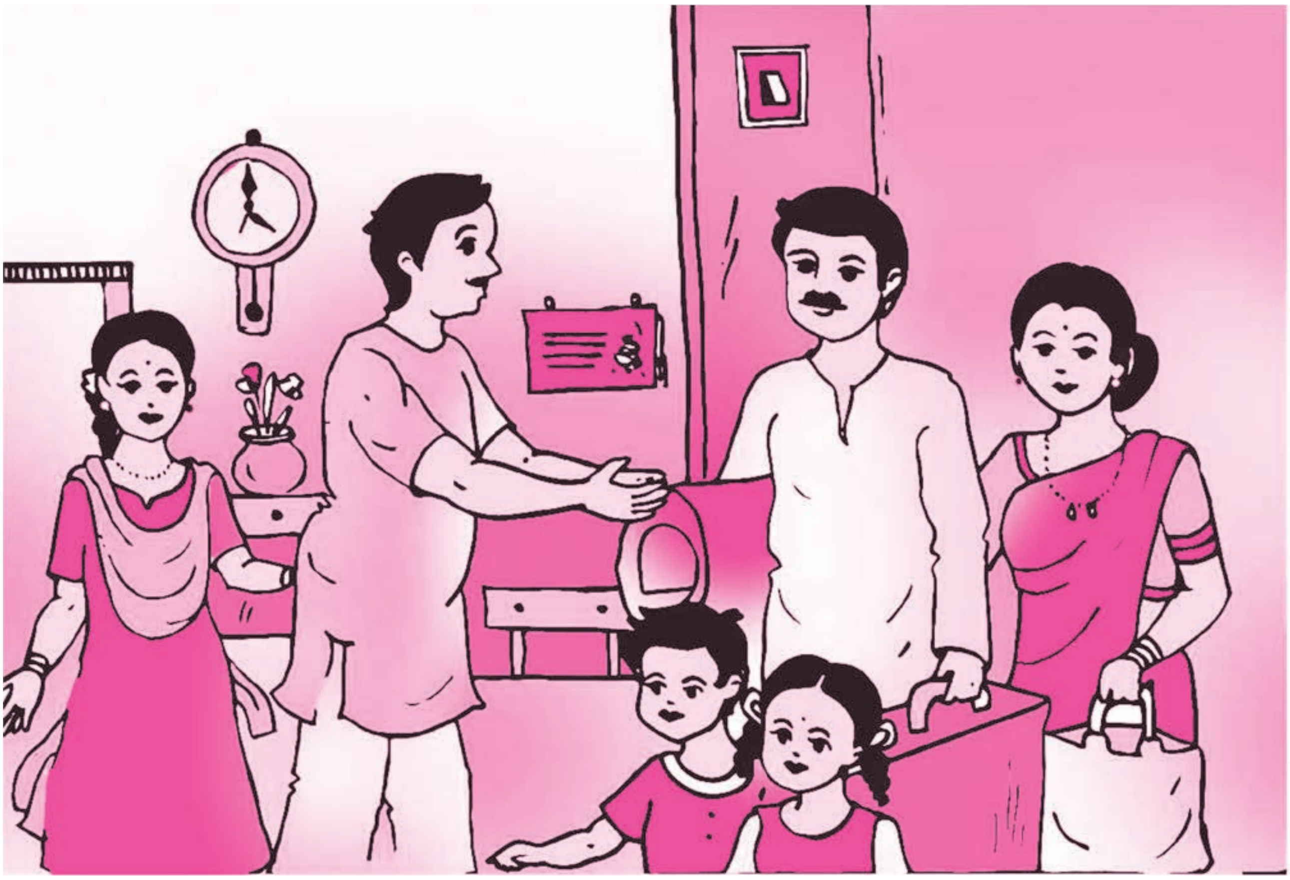

چوندا آهن ته مهمان ڪنهن نصيب واري جي گهر ايندو آهي. چاڪاڻ ته اُن کي ڀڳوان جو روپ ڪري ليکيو ويندو آهي. سو منهنجو به ڀاڳ کليو، جڏهن رات جو ساڍي ٻارهين بجي اَسان جي ِ گهر مهمان اَچي وارد ٿيا. اسين گهر جا ڀاتي ڪائي پي سپ اون لاهي منڙي ننڊ ۾ سمهيا پيا هئاسين. اوچتو دروازي تي ٺڪ ٺڪ جو آواز ٿيو. در کولي جان ڪٽي ڏسان ته اَسانجو هڪ پريون مائٽ پنهنجي پتني ۽ ٻن ٻارن سميت هڪ پيتي ۽ بسترو جهليو ٻاهر بيٺو آهي. مون ٻاهرئين نموني منهن تي مرڪ آڻي کين چيو، ”اچو سائين، ڀلي ڪري آيا.“ مهمان آکڻ لڳو، ”توهان ته اسان وٽ اچو ڪونه ٿا. آخر اسان کي ئي توهان جي اُڪير لڳي. دل ۾ سوچيم ته ٻارن کي وئڪيشن آهي، ڇو نه توهان وٽان به ٿي ڏينهن گهمي ڦري وڃون.“

پيتي بسترو وٺندي مان اُنهن کي اَندر اچڻ لاءِ چيو. ڪُمهلي وقت مهمانن کي آيل ڏسي منهنجي شريمتيءَ جي پيرن هيٺيان زمين کسڪي ويئي. تڏهن به ٻاهرئينءَ طرح اُنهن جو آدرستڪار ڪيائين. کين روٽي ڀاڄيءَ جي آڇ ڪيائين. مهمان جي گهر واريءَ اُمالڪ چيو ”صبوح جو ٻارهين وڳي گاڏيءَ ۾ وينا

آهيون. مٽان هيءَ مهل ٽي آهي. ٻارن نہ ڪجھ کاڌو آهي نہ ڪير پيتو آهي.“

منهنجي گهر واري اَندر ۾ سوُر پي آيل مهمانن لاءِ روٽي تيار ڪئي. گهر ۾ ڪير بلڪل ڪونہ هو. ڪير لاءِ پاڙي وارن جو در کڙڪايوسين. مشڪل سان ٿورو ڪير مليو. ٻن پلنگن تي وڇايل بسترن تي مهمانن کي سمهاريو، اَسين گهر جا ڀاتي هيٺ فرش تي ئي سمهي پياسين.

صبوح جو منهنجي زال چانهہ تيار ڪئي. مهمان منهن ۾ گهنج وجهي چيو، ”اَسين تہ صبوح جو گهاٽي ڪير واري ڪافي پيئندا آهيون. اُن سان گڏ بسڪيٽ پڻ کائيندا آهيون.“ دل جو سور دل ۾ پي بازار ۾ ويس. قسمت سان هڪ دوڪان کليل هو. ڪافيءَ جو ڊبو ۽ بسڪيٽ وٺي آيس. تنهن کانپوءِ درجي بہ درجي سندن فرمائشون وڌنديون ويون. نيرن، منجهند ۽ رات جي روٽيءَ وقت منهنجي گهر واريءَ کي سوادي ۽ لذيذ طعام ناهڻا پيا. مگر مهمان جون ڪسرون هوءَ برتنن مان ڪڍڻ لڳي. ٻاسڻن جي ٺڪا ٺوڪي لڳي ويئي. دلداري ڏيندي چيومانس، ”ڀاڳن ڀري! مهمان تہ ڪنهن ڀاڳن واري وٽ ايندا آهن. ائين خفي نہ ٿيءُ.“

خير، ٻن ٽن ڏينهن لاءِ آيل مهمان پورو هڪ هفتو رهيا. ڪنهن ڏينهن برلا مندر تہ ڪنهن ڏينهن جهولي لعل مندر ڏسڻ لاءِ پنهنجي اِڇا پرگهٽ ڪيائون تہ ٻئي ڏينهن مڪتي ڌام ۽ گنگا گهاٽ گهمائڻ لاءِ چوڻ کان بہ ڪين هٻڪيا. مونکي آفيس مان موڪل وٺي مهمانن سان گڏ شهر جي پرڪرما ڏيڻي پيئي. رڪشا وغيره جو ڀاڙو ڏيڻ لاءِ مهمان مهاشيہ پنهنجو ٻٽوئون ڪونہ کوليو. مون اِهو سڀ ڪجھ ڀاڙتي هموار ڪيو.

وڃڻ واري ڏينهن مهمان مهاشيہ پنهنجي آخرين اِڇا ظاهر ڪندي چيو، ”ٻڌو اَٿم تہ اوهانجي شهر جا بيهہ ۽ پاپوڙا ڏاڍا مشهور آهن.“ مون ڪنڌ ڌوڻي ها ڪئي تہ جهٽ منهن کوليندي چيائين، ”مونکي پاڙي اوڙي وارن بہ چئي ڇڏيو آهي تہ اَسان لاءِ پڻ وٺي اَچ.“ مون اِنڪار ڪونہ ڪيو. مهمانن کي مارڪيٽ ۾ وٺي هليس. پورا پنج ڪلو گرام بيهہ ورتائين ۽ بہ ڏزن پاپوڙا. مان پنهنجي حالت تي افسوس کائڻ لڳس.

خير، مهمان سک سان روانا ٿيا. ٻئي ڏينهن دفتر ۾ جڏهن پهتس تہ اُهو پگهار جو ڏينهن هو. پگهار ملي ڏسان ڪٽي تہ صاحب اُنهن ستن ڏينهن جي پگهار ڪاٽي ڏني هئي. منهنجون ٻہ بہ ويئون تہ ڇهہ بہ ويئون. شريمتي مون تي ڏمرجڻ لڳي. مان اَهڙو ڪڇان جهڙي پٽ.

مان پرماتما کي پرارٿنا ڪرڻ لڳس تہ اي پريو! اَسان وٽ مهمان اَچن. اُن لاءِ مونکي ڪابہ شڪايت ڪانهي، مگر اسان جي عزيزن کي مهمان بڻجڻ سيکار تہ تنهنجو شڪرگذار رهندس.

نوان لفظ

ڪُمهلو - بي وقتو
نصيب - ڀاڳ
دفتر - آفيس
ڏمرجڻ - ڪاوڙجڻ

وارد ٿيڻ - پهچڻ
آدرستڪار - مرحبا، آجيان
لذيذ - سوادي
همواز ڪرڻ - جوابداري کڻڻ

اون - فڪر
اُڪير - سڪ
اُمالڪ - يڪدم
خفي ٿيڻ - پريشان ٿيڻ

اَڀياس

سوال.١. هيٺين سوالن جا جواب لکو.

١) مهمان کي ڪنهنجو روپ ڪري ليکيو ويندو آهي؟
٢) مهمان جي گهرواريءَ ڪاڏي جي آڇ جو ڪهڙو جواب ڏنو؟
٣) مهمان جون ڪهڙيون فرمائشون هيون؟
٤) مهمان وڃڻ وقت ڪهڙي آخرين اِڇا ظاهر ڪئي؟

سوال.٢. هيٺين سوالن جا ٿوري ۾ جواب لکو.

١) آيل مهمانن جي ڪري ليکڪ کي ڪهڙيون تڪليفون درپيش آيون؟
٢) مهمانن کي روانو ڪرڻ کان پوءِ ليکڪ پرماتما کي ڪهڙي پرارٿنا ڪئي؟

سوال.٣. (الف) هيٺين جا ضد لکو.

اندر، سک، ڏينهن، مشڪل، سوادي

(ب) هيٺين جون صفتون ٺاهيو.

گهر، رات، شهر، قسمت، آخر

(ٿ) هيٺين اِصطلاحن جي معنيٰ لکي جملن ۾ ڪم آڻيو.

خفي ٿيڻ، اَفسوس ڪرڻ، هموار ڪرڻ، اِڇا ظاهر ڪرڻ

(د) وياڪرڻ موجب ڳالهائڻ جا لفظ سڃاڻو.

دل، اَفسوس، چاڪاڻ، سوادي، ايندا آهن، کي

(ڪ) ”مهمان ڀڳوان جو روپ آهي“ ان وشيه تي پنهنجا ويچار لکو.

پورڪ اَڀياس

(١) تڪر تي آڌار رڪندڙ عملي ڪم.

صبح جو منهنجي زال چانهه تيار ڪئي .... پاڻ تي هموار ڪيو.

(الف) هيٺيون خاڪو پورو ڪريو.

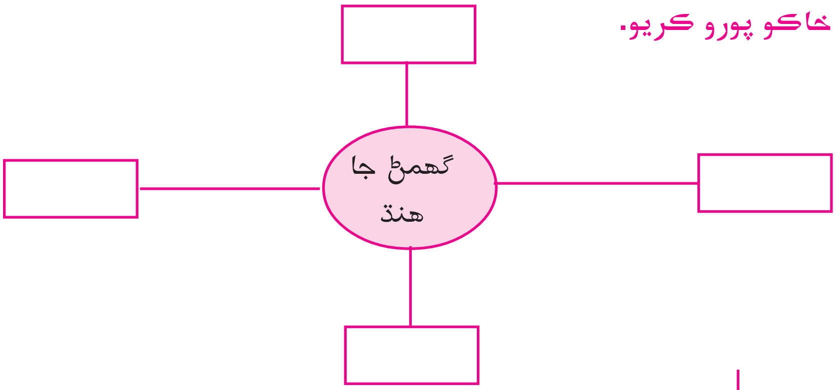

(ب) جوڙا ملايو.

(1)	سوادي	(i)	ڪافي
(2)	گهاٽو کير	(ii)	پرڪرما
(3)	رڪشا	(iii)	طعام
(4)	شهر	(iv)	ياڙو

(ب) ”دل جو سور دل ۾ پي بازار ۾ ويس“ ڏنل جملي ۾ دل ٻه دفعا ڪم آيل آهي. اَهڙيءَ طرح ٽڪر مان ٻيا جملا ڳولهيو جن ۾ ڪوبه لفظ ٻه دفعا ڪم آيل هجي.

(س) هيٺيان جملا ڪنهن ڪنهنکي چيا آهن؟

۱) ”اسين تہ صبوح جو گهاٽي ڪير واري ڪافي پيئندا آهيون.“

۲) ”ياڳن پري! مهمان تہ ڪنهن ياڳن واري وت ايندا آهن.“

(۲) ’سُهڻا توهه پتن تي گهٽا“ اِن چوڻي / اُپٽار تي روشني وجهو.

(۳) گهر ۾ آيل مهمان ۽ ٻن ياتين جي وچ ۾ گفتگو لکو.

(۴) توهانجي گهر ۾ آيل مهمان بابت آزمودو آيل ڪو واقعو لکي اَچي ڪلاس ۾ ٻڌايو.

(۵) ماستر ڪلاس ۾ هڪ سني مهمان جي گُڻن بابت گفتگو ڪرائي، شاگردن کي ’سُني مهمان جا گُڻ‘ گهران لکي اَچڻ لاءِ چوندو.

پاڻ ڪريان - پاڻ سکان

۲) وچ واري چوڪنڊي ۾ مناسب اَکر وجهو جئن اُيي ۽ آڏي نموني معنيٰ وارا لفظ ٺهن.

مثال :

	و	
م	ر	ڌ
	ٿو	

۱)

	چ	
ش		ل
	ر	

۲)

	م	
ڻ		م
	ر	

۳)

	ط	
م		ظ
	ب	

۴)

	عا	
ر		ق
	ت	

۵)

	ح	
م		ر
	د	

۶)

	ڊ	
س		ڪ
	ڙ	

NHJZEE

6

چترڪار ۽ چترڪلا

شري مينگھراج تلريجا (جنم : ۱۹۲۴) هڪ آدرش اڏيائپڪ ۽ مايہ ناز چترڪار هو. سندس ڪجھ مضمون الڳ الڳ مخزنن ۾ ڇپيا آهن.
هن سبق ۾ ليکڪ ٻڌائي ٿو تہ چترڪلا هڪ اَهڙو فن آهي جنهن وسيلي چترڪار پنهنجي چترن دواران من جي اُمنگن جو اِظهار گونگي ٻاشا ۾ ڪري ٿو.

پڙهو، پڙهو ۽ سمجھو.

چتر ڪيڻ جي ڪلا ايتري جهوني آهي، جيترو انسان ذات جو جنم. هيءَ هڪ گونگي ٻاشا آهي، جا هر ديش جا رهواسي سوَلائيءَ سان سمجھن ٿا. چترڪار پنهنجي اُمنگن جو اظهار چتر ذريعي ڪري ٿو. هو قادر جي قدرت کي ريکا، روپ ۽ رنگن وسيلي ظاهر ڪري ٿو.

جئن ڪوي يا ليکڪ پنهنجي ٻاشا جي واهڻ تي سوار ٿي سماج جا قسمين قسمين درشيہ پيش ڪري ٿو، نرتيہ ڪار پنهنجي ساريرڪ هلچل سان پيرن ۽ هٿن وسيلي ڀاونائن جو اظهار ڪري ٿو، سنگتراش هڪ پٿر مان مورتي جوڙي پنهنجي ڪلا سان اَن ۾ جان پري ٿو ۽ راڳيندڙ پنهنجي مڌر ڪنٺ سان لئہ ۽ تال تي من کي موڄ ونائي ٿو، تيئن چترڪار پڻ قدرت جي ڪلاميہ درشين کان متاثر ٿي پنهنجي گوناگون رنگن سان قدرت کي ساڪار روپ ڏيئي سرجڻهار جي سونهن، عام اڳيان آڻي ٿو.

ڪا قوم ڪيتري ترقي ڪيل آهي، سندس سپيتا جو ڪيترو وڪاس ٿيل آهي، انجي ڄاڻ چترڪلا مان پوي ٿي. چترڪار جو هڪ ئي چتر ڪيئي داستان پڌرا ڪري ٿو. جنهن لاءِ شايد ليکڪ کي ڪيترا پنا ڪارا ڪرڻا پون! چترڪار کي ايشور اهڙي اک عطا ڪئي آهي جو هوُ رواجي نظاري کي به رنگن سان سينگاري عام کي متاثر ڪري ٿو. جنهن ذريعي سوڪيم ۽ باريڪ پاونائن جو اِظهار بخوبي ڪري سگهي ٿو.

اَجنتا، ايلورا، کجوراهو وغيره جون غفائون ۽ اَسان جا پراچين مندر اُن جي ساک پرين ٿا. چترڪلا سپيتا جو آئينو آهي.

ٻار کي سيکارڻ لاءِ چترڪلا هڪ قدرتي قدم آهي. سندس دماغي واڌاري لاءِ هيءُ سکيا جو هڪ سؤلو ۽ سريشت وسيلو آهي. ٻوليءَ ذريعي ڪجهه به سمجهائڻ ۾ ٻار اَسمرٿ آهي ڇو ته سندس اِچا شڪتي ايترو واڌارو ڪيل ناهي ۽ نڪي وٽس ايترا لفظ ئي آهن؛ چتر وسيلي هو پنهنجا ڀاوَ ۽ آزمودا چڱيءَ طرح سان ظاهر ڪري سگهي ٿو. چتر دواران ڪجهه به سمجهائڻ يا سيکارڻ اِئين به ڀاشا کان بهتر آهي، ڇو ته چتر اُتساهه ڏياريندڙ ۽ اَثرائتا ٿئي ٿو. جئن ڪهاڻي ٻڌائڻ کان بهتر آهي ته اُها پردي تي فلم دواران ڏيکارجي، تيئن ٻڌڻ کان سچ پچ ڏسڻ جو اَثر به ڪافي اَثردار ٿئي ٿو. چترڪلا ٻار جي شخصيت ناهي ٿي؛ صفائي ۽ سونهن لاءِ منجهس پيار ٿي پيدا ڪري. ٻار جو چتر ڏسي سندس من جو ڪتاب سؤلائيءَ سان پڙهي سگهجي ٿو.

اِهو ڪهڙو شخص هوندو جنهن کي قدرت جا نظارا ڏسي جيءَ ۾ جنبش نه ايندي هوندي؟ هرهڪ اِنسان سونهن جو شوقين آهي ۽ اَهڙي درشٽي قدرت سڀ ڪنهنکي نندپڻ کان ڏني آهي.

چترڪلا به هڪ تپسيا آهي، ايڪاگرتا جو سؤلو ۽ سرل ساڌن آهي. چترڪار جڏهن به ڪنهن رچنا جو نرماڻ ڪرڻ ۾ مشغول هوندو آهي تڏهن هوُ هڪ تپسوي مثل سنسار کي هڪدم ڀلجي ويندو آهي، پنهنجو پاڻ ۾ گُم ٿي ويندو آهي! ساڌنا، سماڌي ۽ تپسيا جو مول متو به ته اِهوئي آهي نه؟ جنهن ڪاريه ۾ مشغوُل آهيو، اُن ۾ پاڻ کي وڃائي ڇڏيو ۽ سهڻي نموني اُن کي پورو ڪريو.

نوان لفظ ۽ اصطلاح

اظهار ڪرڻ	-	ظاهر ڪرڻ	قادر	-	ايشور	واهڻ	-	سواري
متاثر ٿيڻ	-	اثر پوڻ	داستان	-	لنبي ڪهاڻي	پنا ڪارا ڪرڻ	-	گهڻو لکڻ
عطا ڪرڻ	-	ڏيڻ	بخوبي	-	چڱيءَ طرح	ساک ڀرڻ	-	شاهدي ڏيڻ
جنبش	-	جوش	مثل	-	وانگر	متو	-	اصول

اَڀياس

سوال.١. هيٺين سوالن جو جواب هڪ ٻن سٽن ۾ لکو.

١) چترڪار پنهنجي اُمنگن جو اظهار ڪهڙي نموني ڪري ٿو؟
٢) نرتيہ ڪار پنهنجي ڀاونائن جو اظهار ڪيئن ڪري ٿو؟
٣) ٻار جي لاءِ چترڪلا ڇو ضروري آهي؟
٤) ايڪاگرتا جو سؤلو ۽ سرل ساڌن ڪهڙو آهي؟

سوال.٢. هيٺين سوالن جا ٿوري ۾ جواب ڏيو.

١) چترڪلا سپيتا جو آئينو ڪيئن آهي؟
٢) چترڪلا تپسيا آهي، سمجهايو.

سوال.٣. (الف) هيٺ ڏنل لفظن جا ضد لکو.

انسان، سؤلو، خوش، نيڪي، ننڍو

(ب) هيٺ ڏنل لفظن جون صفتون ٺاهيو.

اثر، شوق، قدرت، سونهن، صفائي، شخص

(ٿ) وياڪرڻ موجب ڳالهائڻ جا لفظ سڃاڻو.

سهڻو، تہ، آئينو، آهي، سندس، ڇاڪاڻ

(د) هيٺين اصطلاحن جي معنيٰ لکي جملي ۾ ڪم آڻيو.

(١) اظهار ڪرڻ (٢) متاثر ٿيڻ (٣) ساک پرڻ (٤) عطا ڪرڻ

پورڪ اَڀياس

١. ٽڪر تي آڌارت عملي ڪم

ڪا قوم ڪيتري ترقي ڪيل .... ڪتاب سولائيءَ سان پڙهي سگهجي ٿو.

١) برئڪيٽ ۾ ڏنل لفظ ڪم آڻي، فقري ۾ ليڪ ڏنل لفظ بدلايو.

(ذريعو، ڀاشا، ڏاڍو، ڪمزور)

ٻار ڪي سيکارڻ لاءِ چترڪلا هڪ قدرتي قدم آهي. هي سکيا جو هڪ سولو ۽ سريشٽ وسيلو آهي. ٻوليءَ ذريعي ڪجهہ بہ سمجهائڻ ۾ ٻار اَسمرٿ آهي.

٢) هڪ سٽ ۾ جواب لکو.

(الف) قوم جي ترقيءَ جي ڇا مان ڄاڻ ملي ٿي؟
(ب) ٻُڌڻ ڪان وڌيڪ اثردار ڇا آهي؟

٣) هيٺيان چوکنڊا پورا ڪريو.

مرڪز	چترڪلا
مٿي	ٻار جي شخصيت ٺاهي ٿي
ساڄي	
کاٻي	
هيٺ	

۴) ٽڪر مان گهٽ ۾ گهٽ ٻه لفظ ڳولهيو.

پراچين	صفتون	فعل	تعليم سان واسطو رکندڙ

٢. برسات ۾ قدرت جو نظارو يا ڪنهن ٻه نظاري جو چتر ڪڍي اُن بابت لکو.

NHTVG2

پاڻ ڪريان - پاڻ سکان

(١) هيٺ ڏنل هرهڪ گروهه ۾ ساڳيو اکر وجهي معنيٰ وارا لفظ تيار ڪريو.

						لفظ
ب		ڊ	م			
	و	ٿ	ڙ	ي		
ا	ڳ		ٿ	يِ		
چَ		ڇ	ٽ	و		
پَ	س	آ				
	و	ا	د	ا	ر	
	س	م				
م	س	خ		و		
و	ا		ٿ			

(٢) توهانجي ايراضيءَ ۾ وڻن جي غير قانوني ڪٽائيءَ لاءِ اِطلاع ڪندي لوڪل اَخبار جي ايڊيٽر کي خط لکو.

(٣) ٻن دوستن / ساهيڙين جي وچ ۾ ڪمپيوٽر جي اَهميت تي گفتگو لکو.

(۴) جيڪڏهن مونکي پر (wings) هجن ها ته .... اِن وشيہ تي پنهنجا ويچار لکو.

ڀارت جون مشهور جڳهيون

ڏسو، جاچيو ۽ ٻڌايو.

قطب منار (دهلي)

تاج محل (آگرا)

سوريه مندر (ڪونارڪ)

بيبي ڪا مڪبرا (اورنگاباد)

سوني دربار (اَمرتسر)

کجورائو مندر (مڌيه پرديش)

- ماستر شاگردن کي چتر ڏيان سان ڏسڻ لاءِ چئي. اُن جي باري ۾ وستار سان ڄاڻ حاصل ڪري ٻڌائڻ لاءِ چوي.
- سَير ڪرڻ يا گهمڻ جي اَهميت ٻڌايو.
- شاگردن کي ڪنهن به جڳهه جي ڪيل سير بابت ٻُڌائڻ لاءِ چئو.
- سَير تي وڃڻ کان اڳ ۾ ڪِن ڪِن شين جي ضرورت پوندي آهي اُنهن جي ياداشت ٺاهيو.

7 آرسي

هيءَ هڪ مذاقي ڪهاڻي آهي. اِن سبق ۾ آرسيءَ بابت ٻڌايل آهي ۽ هِن ۾ هڪ اَڻ ڏٺل شيءِ جي ڪري ڪيئن غلطفهمي پئدا ٿيئي ٿي اُن جو ذڪر ڪيل آهي.

ٻڌو، پڙهو ۽ سمجهو.

بينگال جي شهر ۾ هڪ ڪابل ملڪ جو ڦيريءَ وارو چانورن جي ٻنيءَ مان وچي رهيو هو. اوچتو ڪنهن پٽر لڳڻ ڪري هن ڏٺو ڪاڏو ۽ هيٺ نئڙي جئن پٽر پري ٿي ڪيائين تہ سندس ٿيلهي مان هڪ آرسي ڪري پيئي، جنهن جو پتو هنکي نہ پيو. ٻئي ڏينهن جڏهين انهيءَ ٻنيءَ جو مالڪ ڪسان آيو ۽ لاٻارو وجهڻ شروع ڪيائين تہ اُها آرسي لڌائين. ڀالو ڀولو ڪسان ڪڏهين بہ پنهنجي ڳوٺ کان ٻاهر ڪونہ ويو هو. سو نئين چيز ڏسي حيرت ۾ پئجي ويو. هو عجب وچان آرسيءَ کي پنهنجن هٿن ۾ هيٺ مٿي ڪرڻ لڳو ۽ نيٺ ڪٺي اَکين اَڳيان جهليائين تہ وات ڦاٽي ويس. آرسيءَ ۾ پنهنجو پاڇو ڏسي هاري ويچارو منجهي پيو. نيٺ سوچيائين، ”شايد منهنجي پتا جو منهن آهي.“ هاري اَڃا ٻار هو تہ سندس پيءُ گُذاري ويو هو. هينئر هو اُسري مرد ماڻهو ٿيو هو ۽ سندس روش پيءُ تي پئي ويا. ڪيس پيءُ جي تمام اَڻ لکي يادگيري هئي. سو هن آرسي وري ڪٺي اَکين اَڳيان جهلي تہ پنهنجي پاڇي کي پيءُ سمجهي، ڏاڍيءَ شرڌا سان پرنام ڪري چميائين ۽ پيار

مان چيائين، ”واهه! پوڄيه پتاجي! توهين آسمان مان هيٺ لهي آيا آهيو ڇا؟ ڇو منهنجي ڇانورن جي ڪيٽ ۾ لڪي ويٺا آهيو؟ هلو ته توهانکي گهر وٺي هلان.“

ڪسان آرسي هٿ ۾ جهلي ٻنيءَ ۾ چوڌاري چڪر ڏيئي اُن سان ڳالهيون ڪرڻ لڳو. پاڇي کي چيائين، ”خبر اَٿوَ! توهانجي پرلوڪ پڌارجڻ کانپوءِ مون هيءَ ڇانورن جي پوک ڪئي. مون ’لڪشمي‘ (ڇانورن جو قسم) ٻه پوکيا جيڪي هاڻي تيار ٿيا آهن ۽ جلدي مان اِهو فصل لڻندس ڏسو ته پڪل ڪڻا ڪيئن نه سج جي روشنيءَ ۾ چمڪي رهيا آهن! ۽ هوُ ٻنيءَ جي پريان (آڱر سان اِشارو ڪندي) اَسانجو گهر آهي. توهانجي جيئري فقط هڪڙو ڪمرو هوندو هو. هاڻ مون ٻه ٻيا ٻه ڪمرا ٺهرايا آهن. هلو ته اُهي مان توهانکي ڏيکاريان! ڏسو! توهانجي پٽ ڪيڏي نه ترقي ڪئي آهي!“ ڪم ڇڏي گهر آيو. اُتي آرسيءَ کي ٿانئيڪي هنڌ رکڻ لاءِ گهٽيئي ڪندون پاسا نوسڻ لڳو. ڪيس ڪا پيتي، ٽرنڪ يا ڪٻٽ ته هو ڪونه. نيٺ هن پاڻيءَ جي خالي مٽڪي ۾ ڪٽي آرسي رکي. پوءِ هوُ واپس ٻنيءَ تي ڪم ڪرڻ ويو. پر سڄو وقت ڌيان اِنهيءَ آرسيءَ ۾ ڪتل هوس. ٻئي ٽئين ڏينهن ٻه ڪم تي ويو پر دل ڪم ۾ نٿي لڳس. هوُ وچ وچ ۾ ٻنيءَ تان واپس گهر اَچي مٽ مان آرسي ڪڍي اُن سان حال اَحوال اوريندو هو ۽ وري واپس مٽڪي ۾ رکي هليو ويندو هو. پر رکڻ کان اڳ آرسيءَ کي چوندو هو، ”بابا، مونکي توکي اَڪيلو ڇڏڻ تي دل ته نٿي وري پر ڇا ڪريان؟ پيٽ قوت قيد ڪري وڌو آهي.“

ڪيترا ڏينهن ڪسان جي اِها عجيب هلت هلندي رهي. هنجي زال جا هميشهه رنڌڻي جي ڪرت ۾ رُئي هوندي هئي، تنهنکي مڙس کي اوير سوير واپس ورندو ڏسي ڪتڪو جاڳيو. هن اِهو ٻه جاچيو ته هاڻي سندس گهوٽ پنهنجو پاڻ ۾ رُڌل هوندو هو. نه سندس کو حال اَحوال وٺندو هو، نکو وري چرچو گهبو ڪندو هو. اَلاجي ڪهڙي ساڻس ويڌن آهي. پتو اَوس لهڻ کپي. سو هڪڙي ڏينهن جيئن سندس قدمن جي آهٽ ٻڌائين ته چپ چاپ رنڌڻي مان ٻاهر نڪري اَچي ڪمري ۾ لڪي ٻيٺي. ڏٺائين ته سندس مڙس مٽڪي پرسان وڃي اُن مان ڪا چيز ٻاهر ڪڍي ۽ اُنهيءَ کي اَکين تي رکي وري وري چميائين ۽ پوءِ مشڪي واپس مٽ ۾ وڌائين.

جڏهين هاري واپس ٻنيءَ تي هليو ويو ته جوڻس وڃي مٽ جو ڍڪ لاٿو ۽ اندران آرسي ڪڍي ورتي. هن ٻه اَڳي ڪڏهين آرسي ڏٺي ڪانه هئي. سو اُنهيءَ ۾ جو پنهنجو پاڇو ڏٺائين ته عجب لڳي ويس. پوءِ سڙندي پڇندي چوڻ لڳي، ”ٻري ٻڌ! مان ٻه چوان مڙس ڳنڍيون ڳوڙها ٿيو پيو آهي. آهي ڪهڙي ماجرا! سو ٻي پرڻجي اَچي مٽڪي ۾ سوگهي ڪئي اٿس ۽ لڪي لڪي وينو ان سان عشق پچائي. تڏهن مونکي منهن نٿي ڏنائين. پلا سڄو وقت لنو لڳي پيئي اَٿس ٻيءَ سان، سو مان ڪٿي ٿي ياد پوانس. اَڄ اَچي ته گهر، ته چنچري لاهيانس.“ سو ٻهاري هٿ ۾ جهلي گهوٽ جي اَچڻ جو اِنتظار ڪرڻ لڳي. سڄي ڏينهن جي سخت پورهئي کانپوءِ هاري شام جو ٿڪو ماندو جئن گهر ۾ ٻينو ته جوڻس ٻهاريءَ سان اُهي سٽڪا وڄايائينس جو مڙس جي رڙ هيٺ رڙ مٿي. پر هيءَ ٻه جوُر تي چوڻ لڳيس ته، ”دشٽ! اَهڙو ڪڪرم ڪرين ڇو؟ مونکي اَنڌ ۾ رکي ٻي وٺي وينو آهين؟ اِئين چئي آرسي ڪڍي ڏانهنس اُڇلايائين.

تڏهين هاريءَ مٽي تي هٿ هڻي چيو، ”سياڳي، هيءُ ته منهنجو اَبو آهي. منهنجو پيارو اِبو!“ پوءِ گوڏن پر ويهي ڏاڍيءَ عزت سان ٻنهي هٿن ۾ آرسيءَ کي جهليائين. جوڻس کي تپرس وٺي ويو ته ڪٿي ڪل

تہ نہ ٿرڪي ويئي اَٿس. سو رڙ ڪري ڪيس چيائين، ”چا مان اَنڌي آهيان!“ ۽ هتن مان آرسي ڦري چيائينس، ”ڏسان تہ سهين تنهنجو بابل! تون هن عورت کي پنهنجو پيءُ ٿو چوين؟“

”آهين تہ ڪا چري“ مڙسس خفي ٿيندي چيو.

”ڪير آهي چريو؟ اَچي پنهنجين اَکين سان ڏس. چا تنهنجو پيءُ ڳچيءَ ۾ هار ٽنگيندو هو؟ وڏا وار رکائيندو هو؟“

سندن واڪو واڪاڻ تي هڪ پاڙيسرڻ ڊڪندي آئي! ساهيڙيءَ کان پڇيائين، ”اَدي چا تي جهيڙو ڪيو اَٿوَ؟ هيءُ پهريون دفعو آهي جو توهانجي گهر ۾ بائيتال متو آهي.“

هاريءَ جي زال آرسي کڻي پاڙيسرڻ کي ڏيکاريندي چيو، ”ڏس هن جا اَفعال منهنجي جيئري ٻيءَ سان لائون لهي اَچي ڪيس متڪيءَ ۾ وهاريو اَٿس. مٿان وري مرڪي ٿو چوي تہ اِهو سندس بابو آهي.“

پاڙيسرڻ ڪسان جي زال جي پنيان سندس ڪلهي وٽان جو آرسيءَ ۾ نهاريو تہ ڪيس بہ شڪليون نظر آيون. ”اَڙي اَبا، هت هڪ نہ پر بہ زالون آهن. پر هڪ تہ اُن منجهان تون آهين.“

”۽ هوءَ ٻي زال ڪير آهي؟“ پاڙيسرڻ پڇيو.

”هاڻي هاري اُتي آيو ۽ چيائين، ”چا پييون بڪو.“ اتيئي سندس چهري جو رنگ بدلجڻ لڳو. هوُ عجب ۾ وات ڦاڙي آرسيءَ ۾ نهاري چوڻ لڳو، ”هن ۾ تہ ٽي شڪليون آهن. جوش ۾ پرچي ٽيئي هڪٻئي ڏانهن نهارڻ لڳا ۽ وري آرسيءَ ۾ ڏسڻ لڳا. پوءِ تہ ڏاڍي اُتساهہ ۾ پرچي هنن وٽي پاڙيوارن کي سڏ ڪيا تہ اَچي هڪ حيرت انگيز چيز ڏسن.

پاڙيسري اَچي گڏ ٿيا ۽ آرسي هڪ هٿ کان ٻئي هٿ ڏانهن هلندي هلي. گهڻي بحث مباحثي بعد مس مس وڃي هنن سمجهيو تہ آرسي چا ٿيندي آهي.

تنهن بعد آرسيءَ جي ڄاڻ انهي ڳوٺ مان پکڙجي پريان ٻين ڳوٺن ۾ وڃي پهتي ۽ هتان هتان ماڻهو آرسي ڏسڻ آيا ۽ آرسيءَ جو راز سمجهڻ لڳا.

نوان لفظ

ٿابو ڪائڻ - ڏڪو ڪائڻ		نئڙي	- جُهڪي		لابارو وجهڻ	- فصل لٽڻ/ڪٽڻ
حيرت ۾ پوڻ	- عجب ۾ پوڻ	اُسري	- وڌي		ويڙن	- تڪليف
خفي ٿيڻ	- پريشان ٿيڻ	لنو لڳڻ	- دل لڳڻ		تپرس	- عجب
ڪل ٿرڪڻ	- چريو ٿيڻ	اَوس	- ضرور		بائيتال مچڻ	- تمام گهڻو گوڙ ڪرڻ
لائون لهڻ	- شادي ڪرڻ	ڪرت	- ڪم		نوسڻ	- جاچڻ
حيرت اَنگيز	- عجيب					

اَپياس

سوال.١. هيٺين سوالن جا جواب لکو.

١) ڦيريءَ واري جي ٿيلهي مان ڇا ڪري پيو؟
٢) ڪسان منجهي ڇو پيو؟
٣) ڇانورن جي ڪهڙي قسم جو ذڪر ڪيل آهي؟
٤) ڪسان آرسيءَ ۾ ڏٺل پاڇي کي ڇا سمجهيو؟

سوال.٢. هيٺين سوالن جا جواب ٿوري ۾ لکو.

١) ڪسان آرسي مٽڪي ۾ ڇو رکي؟
٢) ڪسان جي زال کي آرسي ڏسي ڪهڙي غلطفهمي ٿي؟
٣) ڳوٺ وارن آرسيءَ جو راز ڪيئن سمجهيو؟

سوال.٣. هيٺيان جملا ڪنهن، ڪنهن کي چيا آهن؟

١) ”توهين آسمان مان هيٺ لهي آيا آهيو ڇا؟“
٢) ”تڏهن مونکي منهن نٿي ڏنائين.“
٣) ”هيءَ منهنجو اَبو آهي.“
٤) ”ڏسان تہ سهين تنهنجو بابل!“
٥) ”هيءَ پهريون دفعو آهي جو توهانجي گهر ۾ ٻائيتال متو آهي.“

سوال.٤. هيٺين لفظن جا ضد لکو.

ٺاهڻ، خالي، سخت، وڏا، پنيان

سوال.٥. هيٺين اصطلاحن جي معنيٰ لکي جملن ۾ ڪم آڻيو.

لابارو وجهڻ، حيرت ۾ پوڻ، ڪل ترڪڻ، خفي ٿيڻ، ٻائيتال مچڻ

سوال.٦. وياڪرڻ موجب ڀالهائڻ جا لفظ سڃاڻو.

جنهن، عجب، ڪي، ڪيس، سخت، پوءِ

پورڪ اپياس

١. تڪر تي آڌار رکندڙ عملي ڪم.

ڪسان آرسي هٿن ۾ جهلي .... پيٽ قوت قيد ڪري وڏو آهي.

١) هيٺ ڏنل اُبتڙ لفظن جا جوڙا ملايو.

(1)	لوڪ	(i)	پريل
(2)	خالي	(ii)	پوءِ
(3)	هاڻي / اَڳ	(iii)	پرلوڪ
(4)	جيئرو	(iv)	مئل

٢) هيٺ ڏنل سٽون سمجھايو.

(الف) پيٽ قوت قيد ڪري وڌو آهي.

(ب) پڪل ڪٽا ڪيئن نہ سج جي روشنيءَ ۾ چمڪي رهيا آهن.

٣) ٽڪر مان هيٺ ڏنل سٽن جي معنيٰ ٻڌائيندڙ جملا ڳولهي لکو.

(الف) سچو وقت هوُ آرسي بابت سوچي رهيو هو.

(ب) هاٽي مان واڌارو ڪيو آهي.

٤) برڪيٽ ۾ ڏنل هدايت موجب جملا لکو.

(الف) توهان جي پُٽ ڪيڏي نہ ترقي ڪئي آهي.

(”تمام گھڻي“ لفظ ڪم آڻي جملو وري لکو)

(ب) هوُ ڪم ڇڏي گھر آيو.

(جملي مان فعل ڳولهيو ۽ اُهو فعل ڪم آڻي ٻيو جملو لکو)

(ڪ) ٻنيءَ جي پريان اَسانجو گھر آهي.

(جملي مان حرف جر ڳولهي، اُهو ڪم آڻي ٻيو جملو لکو)

(د) نيٺ هُن پاٽيءَ جي خالي متڪي ۾ ڪٽي آرسي رکي.

(جملي مان اِسم ڳولهيو)

٥) ٽڪر مان ڳولهيو.

١. ڇانورن جو قسم	:	
٢. شرير جو عضوو	:	
٣. هڪ تارو	:	
٤. متڪي لاءِ ٻيو لفظ	:	
٥. ”سرڳواسي ٿيڻ“ جو ٻيو اصطلاح	:	
٦. سامان رکڻ جي جڳھ	:	

٢. ماستر شاگردن کي، ڪسان، زال، پاڙيسرين جو ڪردار ڏيئي هيءُ سبق ناٽڪ روپ ۾ ڪلاس ۾ پيش ڪرڻ لاءِ چوندو.

٣. آزمودو آيل يا ٻُڌل ڪو مزيدار قصو لکو.

٤. توهان جي پاڙي ۾ شاديءَ جو هال آهي جتي گھڻو ڪري دير رات تائين ميوزڪ، گانا هلڻ ڪري توهان کي پريشاني ٿيندي آهي، اُن جي لاءِ وقت جي پابندي هئڻ گھرجي اِن طرف ڌيان ڇڪائيندي نگر سيوڪ کي خط لکو.

٥. توهانکي ٻئي ڪنهن شهر ۾ بس ذريعي وڃڻو آهي. اُن جي چاڄ حاصل ڪرڻ لاءِ ٽورس ٽرئويل دلال ۽ گراهڪ (توهان) جي وچ ۾ گفتگو لکو.

٦. پاٽي اَسانجو جيون آهي وانگر ’پاٽي‘ لاءِ پنج نعرا لکو.

پاڙ ڪريان - پاڙ سکان

(١) هيٺ ڏنل برئڪيٽ مان مناسب چوندي چوڪندا پريو.

(ولر، ڍڳ، جوڙ، پري، عملو، ڌڻ، ميڙ، ڳڇو (ڇڳو))

(٢) هينين جا ضد لکو.

١) خوبصورت

٢) هيٺ

٣) ڏُک

٤) قانوني

(٣) هلڪي هلڪي برسات - مان، دوست، بس، گهر، دير ٿيڻ اِنهن ذريعي قصو / گهٽنا بيان ڪريو.

(٤) توهانجي هيڊ ماسٽر کي آڌار ڪارڊ ٺهرائڻ لاءِ بورنافائيڊ سرٽيفڪيٽ ڏيڻ لاءِ درخواست لکو.

گُهرجون

ماٺ ۾ پڙهو، سمجهو ۽ عمل ۾ آڻيو.

گُهرجون جن جون گهٽ سي پهاڙ چڙهندا جهٽ.

پهاڙ تي چڙهڻ ڏکيو ٿيندو آهي ۽ وري جيترو سامان وڌيڪ، اوترو پهاڙ تي چڙهڻ اَڃان وڌيڪ مشڪل ٿيندو آهي. جيڪڏهن ضرورت جيترو جيترو سامان پاڻ سان کڻبو ته پڪ پهاڙ جي چوٽيءَ تي سؤلائيءَ سان پهچي سگهبو. زندگيءَ جون گهرجون به اِن سامان وانگر آهن. ضرورت کان وڌيڪ اَسان کي منزل مقصد ڏانهن وڌڻ ۾ روڪاوٽ ڪڙي ڪن ٿيون.

چوڻي آهي،

”گهرجون گهيرائو ڪن، سمجهه ڏئي نه ساٿ.“

اَسانکي پنهنجي گهرجن جو دائرو محدود رکڻ گهرجي. جيڪڏهن هڪ دفعو اُهو دائرو وڌي ويجي ٿو ته پوءِ اُنکي گهٽائڻ ڏاڍو ڏکيو آهي. ڪنهن کوهه ۾ ڪِرڻ سؤلو آهي، مگر ٻاهر نڪرڻ ڏکيو آهي. دکه ۽ سکه جو هڪ ٻئي سان گهرو ناتو آهي. جنم کان مرڻ تائين دکه ۽ سکه هڪ ٻئي سان ڳنڍيل رهن ٿا تنهن ڪري اَسان کي سوچي سمجهي قدم وڌائڻ گهرجي. دولت ڪڏهن پريءَ ۾ ته ڪڏهن پاڪر ۾. جيڪڏهن اَسانجي ڪمائي ضرورتن کان گهٽجي ويندي ته اَسانکي بُرين عادتن جو شڪار بڻجڻو پوندو. پر جيڪڏهن اَسان اِهو اُصول اَپنايون ته ”اَجايو نه وڃايون“ يا ضرورت موجب گهرج پوري ڪريون.

ته پوءِ اَسين پنهنجي زندگي خوشيءَ سان بسر ڪري سگهون ٿا.

پر جيڪڏهن اَسين پنهنجي گهرجن تي ظابطو نٿا رکون ۽ جيڪڏهن دولت منهن موڙي ٿي ته اُن وقت اَسانجي لاءِ گهرجون گهٽائڻ مشڪل ٿي پوندو ۽ اَسين نراش ٿي ويندا سين ۽ گهرجن کي پورو ڪرڻ لاءِ اَسانکي ناجائز ڪم ڪرڻا ٿا پون ۽ شرمندو پڻ ٿيڻو ٿو پوي. اِن لاءِ اَسانکي گهرجي ته زندگيءَ ۾ سادگي آڻيون. اَنگريزيءَ ۾ پڻ چوڻي آهي :

Simple Living High Thinking

شاعر پارتي گهرجن جو هينئين ريت بيان ڪيو آهي.

گهرجن جي ڏهاڙي تي لڳي پيڙ نئين

۽ دل ۾ اُٿي درد نئون، پيڙ نئين.

جيترو ٿي سگهي گهرجن کي گهٽائڻ گهرجي. بي حالت ۾ گهرجون اَسانکي پنهنجي چنبي ۾ جڪڙي ڇڏينديون.

جنهن اِنسان جون گهرجون محدود آهن. اُهو ڪنهن جي به اَڳيان جهڪي نٿو.

- متيون ٽڪر پڙهڻ لاءِ چئو. اِن بابت گفتگو ڪرايو. گهرجون محدود رکڻ جي اَهميت سمجهايو.

8

پيار جي جيت

شري تيرٿ سپاٽيءَ جو جنم ٢٦ فيبروري سن ١٩٠٦ع ۾ سنڌ جي اتهاسڪ شهر لاڙڪاڻي ۾ ٿيو. هي صاحب سٺو نثر نويس ۽ سڦل پترڪار بہ هو. هي سوتنترتا سنگرامي ۽ سچو گانڌيوادي هو. سندس سکيادائڪ جيون اپيوگي مضمونن جا ڪيترائي مجموعا شايع ٿيا. هي صاحب ”هندستان سنڌي روزاني ۽ هندواسي“ هفتيوار مغزن جو سمپادڪ ٿي رهيو. هن سبق ۾ ليکڪ ٻڌايو آهي تہ دشمن تي ديا ڪري پيار ڏجي تہ هو پاڻيهي پنهنجو ٿي ويندو.

ٻڌو، پڙهو ۽ سمجهو.

هڪ ڀيري گوتم ٻڌ جي شش جو ڪنهن ڳالهہ تان پاڻ ۾ اَچي متڀيد ٿيو. ڳالهہ جو نبيرو ڪرڻ لاءِ گوتم ٻڌ شش کي سڏ ڪري کين هيٺين ڪٿا ٻڌائي.

هڪ دفعي ڪاشيءَ جو راجا برهمدت ڪوسل جي راڄ تي چڙهائي ڪري ويو. اُتي جو راجا پاڻ کي اَهڙي جبري دشمن اَڳيان پاڻ کي اَسمرٿ سمجهي، منهن لڪائي ڪيڏانهن نڪري ويو. پر برهم-دت پنهنجا ماڻهو پنيانئس چاڙهي موڪليا، جي ڪيس جهلي راجا برهم-دت اَڳيان وٺي آيا هن فيصلو ڏنو تہ ڪيس ڦاسيءَ تي چاڙهيو وڃي.

مقرر ڏينهن مقرر وقت تي ڪوسل جي راجا ڪي ڦاسيءَ تي چاڙهڻ لاءِ وٺي آيا. اُن ويل راجا پنهنجي پٽ کي پرٻوڌ ڏنو تہ ٻچا، ”وير سان وير ڪاٽا نہ ٿيندو آهي. اِئين ڪرڻ سان مورڳو ٿي اِهو وڌندو آهي، پر وير تياڳڻ سان ئي وير ختم ٿيندو آهي.“ خير پيءُ جي ڦاسي چڙهڻ ڪري پٽ جو رت ٽهڪڻ لڳو ۽ هوُ اُن جو بدلو وٺڻ جا گهات گهڙڻ لڳو. اِنهيءَ نيت سان هو ويس مٽائي، ڪاشيءَ جي راجا وٽ اچي نوڪريءَ ۾ گهڙيو ۽ راجا جو رتوان بڻيو.

”هڪ ڏينهن راجا پنهنجي اَميرن سان گڏ شڪار تي نڪتو. اِتفاق اَهڙو اَچي بڻيو جو شڪار ڪندي راجا اَميرن جي اَٽالي کان اَلڳہ ٿي ويو. راجا کي هيئن اَڪيلو ڏسي، رتوان (راجڪمار) کي پيءُ جي وير پاڙڻ جو ويچار دل تي تري آيو. هن مياڻ مان تلوار ڪڍڻ لاءِ هٿ وڌايو تہ کيس يڪدم پيءُ جا پويان اَکر ياد آيا. وير سان وير شانت نٿو ٿئي، ۽ سندس هٿ هڪدم رڪجي ويو. نيڪ اُن وقت راجا رتوان کي چيو، ”اَلائجي چو ڪجھہ ڏينهن ننڊ ۾ پيو ڏسان تہ ڪوسل جي راجا جو پٽ منهنجي ڇاتيءَ تي چڙهيو وينو آهي ۽ هٿ ۾ تلوار اَٿس. تنهن سان مونکي ختم ڪرڻ ٿو چاهي. اِنهيءَ تي رتوان راجا کي دلداري ڏيندي چيو، راجن اَوهين اِنهيءَ جو ڪو اُلڪو ئي نہ ڪريو. اِهو راجڪمار مان ئي آهيان. منهنجو پيءُ مرڻ مهل مونکي جيڪا هدايت ڪري ويو آهي اِهو پالڻ جو مون پڪو نشچيہ ڪيو آهي، تہ وير تياڳڻ سان ئي وير شانت ٿئي ٿو؛ آءٌ ڪداچت اَوهان جو وار ونگو نہ ڪندس. راجا برهم-دت راجڪمار جي تياڳ درشٽي ۽ اُدارتا ڏسي گهڻو پرسن ٿيو ۽ واپس موٽڻ تي کيس نہ رڳو پيءُ جو راڄ ڀاڱہ موٽائي ڏنائين، پر کيس پنهنجي ڪنيا سان شادي پڻ ڪرايائين.

”هن سنسار ۾ ڌڪار ڪڏهن بہ ڌڪار سان ختم ڪين ٿي ٿئي. ڌڪار، پريم سان ئي ناس ٿئي ٿي. منش غصي تي قرب سان ئي غالب پئجي سگهندو ۽ بُرائيءَ تي چڱائيءَ سان، ڪير دشمني رکي ۽ موت ۾ اُن سان دشمني رکجي تہ اَڳلي کي وڌيڪ غصو چڙهندو. هوُ وير وٺڻ لاءِ وڌيڪ رٿون رٿيندو ۽ گهات گهڙيندو. اِئين دشمني ٻنهي طرف وڌندي ۽ ٻنهي کي پيو جوکم رسندو. جيڪڏهن دشمني يا ويرُ وروڌ رکندڙ سان پريم پريو ورتاءُ ڪبو، ساڻس قرب سان هلبو تہ اوس اُهو پريم سندس هردي اَندر گهڙي ويندو ۽ دشمنيءَ جو نالو نشان بہ اَندر ۾ ڪين رهندو. جيئن ڪاشيءَ جي راجا جي دل ۾ ڪوسل جي راجڪمار لاءِ پريم اُٿپن ٿيو ۽ کيس راڄ واپس ڏنائين. نيڪيءَ جي موٽ ۾ نيڪي ئي ملندي.

نوان لفظ

شش - پوئلڳ، چيلو
اُلڪو - فڪر، اونو
ويل - وقت
ڌڪار - نفرت

تياڳڻ - ڇڏڻ، قربان ڪرڻ
رتوان - رٿ کي هلائيندڙ
ڪداچت - ڪڏهن بہ نہ

جبر - مضبوط، طاقتور
اسمرٿ - ڪمزور
وير - دشمني

اصطلاح

(١) دلداري ڏيڻ - آٿت ڏيڻ
(٣) وار ونگو نہ ٿيڻ - ڪجھہ بہ نقصان نہ پهچڻ
(٥) نبيرو ڪرڻ - فيصلو ڪرڻ

(٢) جوکم رسڻ - نقصان پوڻ
(٤) پرٻوڌ ڏيڻ - نصيحت ڏيڻ

اَڀياس

سوال.١. هيٺين سوالن جا جواب لکو.

١) راجا برهمدت ڪنهن تي چڙهائي ڪئي؟
٢) ڪوسل جي راجا لاءِ ڪهڙي سزا مقرر ڪئي ويئي؟
٣) ڪوسل جي راجا جي پٽ ڪاشيءَ جي راجا وٽ نوڪري ڇو اَچي ڪئي؟
٤) راجا رٿوان کي ڇا چيو؟

سوال.٢. هيٺين جا ٿوري ۾ جواب ڏيو.

١) ٻڌ ڀڳوان ششن کي ڪنهن جي ڳالهه ٻڌائي ۽ ڇو؟
٢) راجڪمار کي وير وٺڻ جو ڪهڙو وجهه مليو ۽ ڪڏهن؟

سوال.٣. (الف) هيٺين جا ساڳي معنيٰ وارن لفظن جا جوڙا ملايو.

(1) قرب	(1) وقت
(2) نيڪي	(2) اونو
(3) اُلڪو	(3) ساراهه
(4) ويل	(4) پيار

(ب) هيٺ ڏنل لفظن جا ضد لکو.

راجا، دشمن، پريم، اندر، ختم

(ث) وياڪرڻ موجب ڳالهائڻ جا لفظ سڃاڻو.

سان، نڪتو، تلوار، ۽، نيڪي، اُن

(د) هيٺين اِصطلاحن جي معنيٰ لکي جملن ۾ ڪم آڻيو.

(١) دلداري ڏيڻ (٢) وار ونگو نه ٿيڻ (٣) جوکم رسڻ (٤) نبيرو ڪرڻ

(ف) هيٺين لفظن جون صفتون ڳوليو.

هٿ، برائي، قرب، نيڪي، دُشمني

پورڪ اَڀياس

١. تڪر تي عملي ڪم

هن سنسار ۾ ڏکار .... موت ۾ نيڪي ئي ملندي.

(الف) تڪر مان جواب ڳولهيو.

پريم	←	ضد	←	
پريم	←	ساڳي معنيٰ وارو لفظ	←	
دشمني	←	ساڳي معنيٰ وارو لفظ	←	
برائي	←	ضد	←	

(ب) برئڪيٽ ۾ ڏنل هدايتن موجب جملا لکو.

١) نيڪيءَ جي موت ۾ نيڪي ئي ملندي.
(ليڪ ڏنل لفظ گرامر موجب سڃاڻي لکو.)

٢) ڪاشيءَ جي راجا جي دل ۾ ڪوسل جي راجڪمار لاءِ پريم اُتپن ٿيو.
(ليڪ ڏنل لفظ کي آڻي نئون جملو ٺاهي لکو)

٣) منش غصي تي قُرب سان ئي غالب پئجي سگهندو.
(”جيڪڏهن“ لفظ سان شروع ڪري جملو وري لکو)

٤) ڏکار پريم سان ئي ناس ٿئي ٿو.
(ليڪ ڏنل لفظ گرامر موجب سڃاڻي لکو)

(پ) جوڙا ملايو.

(1)	جوکم رسڻ	(i)	چاڻنجي وڃڻ
(2)	گهات گهڙڻ	(ii)	نقصان پهچڻ
(3)	غالب پوڻ	(iii)	سازش سٽڻ

(پ) هيٺ ڏنل چوکنڊي ۾ ڪجهه لفظ ڏنل آهن اُنهن مان شفي (Positive) ۽ نفي (Negative) لفظ ڳولهي خاڪو ٺاهي لکو.

ڏکار، وير، پريم، جوکم، قرب، نيڪي، ختم، ناس، بُرائي، چڱائي

شفي لفظ (Positive)	
نفي لفظ (Negative)	

٢. گوتم بڌ جي ڪا بي ڪهاڻي يا قصو پڙهو ۽ ڪلاس ۾ پنهنجي لفظن ۾ اَچي ٻڌايو.

٣. مان ۽ منهنجو دوست / ساهيڙي اِسڪول مان موٽي رهيا هئاسين تہ .... قصو / گهٽنا پوري ڪريو.

٤. اُهو ڪر جو مينهن وسندي ڪم اَچي، اِها اُپٽار سمجهايو.

ڀڳت ڪنوررامُ

پڙهو ۽ ٻڌايو.

سنت ڪنوررامُ سنڌ جو مشهور ڀڳت هو. هُن جي پِتا جو نالو تاراچند ۽ ماتا جو نالو تيرٿ بائِي هو.

هِڪ دفعي ڪنوررامُ ڀڳت ڪري رهيو هو تہ هِڪ شاهوڪار ڏاڍيءَ شرڌا وچان حَلوي جون ٻہ پيتيون، هڪُ سؤ رُوپيا روڪَ ۽ هِڪُ ريشمي وَڳو سنڌس اَڳيان رکيو ۽ هٿ ٻڌي عرض ڪيائينس؛ ’سائين، هي وَڳو توهان جي گهر واريءَ لاءِ آهي.‘

ڀڳت صاحب اُهي شيوُن هِڪ پاسي رکيوُن ۽ ڀڳت وِڃهندو رهيو. ڪُجهہ وقت بعدِ ٻُڌندڙن ۾ اُتي ئي حلوو وِرهائي ڇڏيائين. سندس پاڙي ۾ هڪ غريب مائي رهندي هُئي جنهن جي ڌيءُ جي شادي ٿيڻي هُئي تنهن ڪري ڪنوَر سؤ رُوپيا اُن مائيءَ ڏانهن ڏياري موڪليا. نيڪُ اُن مهل هڪ مستاني عوَرت اُتي آئي ۽ ڪيس چيائين؛ ڀڳت صاحب، سُڀاڻي عيد آهي. مُنهنجا ڪپڙا ڦاٽي وِيا آهن. مونکي هڪُ نئون وَڳو وَٺي ڏيو! ڀڳت صاحب اُهو ريشمي وَڳو اُن مستانيءَ کي ڏيئي ڇڏيو. هوءَ خوش ٿي ڪيس دُعائوُن ڪندي هلي ويئي. اَهڙو هو نِرموهي ڀڳت ڪنوَررامُ!

● شاگرد ڏيان سان پڙهندا. ڀڳت ڪنوررام جا ٻيا قصا، آکاڻيون پڙهي اَچي ڪلاس ۾ ٻڌائيندا.

بئنک

ڏسو، جاچيو ۽ ٻڌايو.

- ماستر شاگردن کي نزديکي بئنک ۾ وٺي وڃي اُن جي الڳ الڳ کمن، کاتن بابت ڄاڻ حاصل کرڻ لاءِ همٿائيندو.
- شاگرد بچت جي اهميت / ڦڙي ڦڙي تلاءُ اِن وشيہ تي پنهنجا ويچار لکي ايندا.
- بئنک مئنيجر ۽ گراهک وچ ۾ گفتگو لکو.

نظم

1 غزل

ڊاڪٽر ديال ’آشا‘ (جنم : 1936ع) چاندي بائي ڪاليج، اُلهاسنگر مان پرنسيپال تي رٽاير ڪيو اَٿائين. هن جي زور قلم کان 60 کن ڪتاب سنڌي، هندي، انگريزيءَ ۾ تصنيف ٿيل آهن. جن مان ’سنڌي شعر جي تاريخ‘، ’ازل جي اُڃ‘ ۽ ’احساس جو عڪس‘ ادبي حلقي ۾ بيحد مقبوليت ماڻي چُڪا آهن. هن شاعريءَ جي هر صنف غزل، رباعي، وائي، دوهو، گيت تي طبع آزمائي ڪئي آهي.

پڙهو، ڳايو ۽ سمجهو.

ڏٺيءَ جي آ ڪيڏي اَسان تي عنايت،
بندو بي شڪر آ، ڪري ٿو شڪايت.
عِلمُ عَقُلُ دؤلت سندس سڀ اَمانت،
اَمانت ۾ ڪڏهين ڪجي ڪين خَيانت.
سوين سک سني صحت سائينءَ ڏني آ،
تڏهن پي نہ راضي، گُهرِ گُهرِ جي عادت.
اَسين پِنندا رهون ٿا، هوُ ڏيندو رهي ٿو،
ڪري فَضُل سائين، سندس آ سَخاوت.
ڪيڏا رب جا احسان آهن اسان تي،
اَنئي پهر جنهنجي جُڳائي عبادت.
ڏنو جيڪي ڏاتَر سو ڏيندا رهون،
ڏيڻ ۾ ئي ’’آشا‘‘ اَسانجي صَداقت.

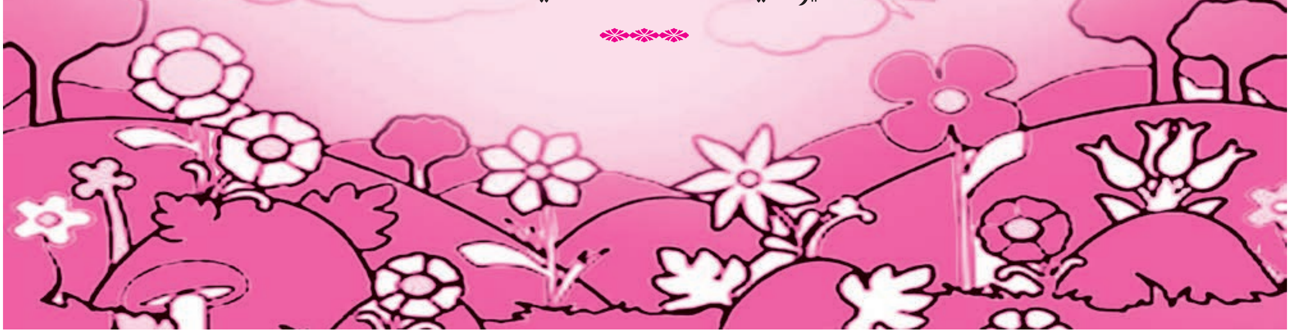

نوان لفظ

عنايت - مهرباني	بندو - اِنسان	شڪايت - دانهن
خَيانت - دغا، بدنيتي	فضل - ڪرپا	سخاوت - درياهه دلي
عبادت - بندگي	ڏاتر - ڏيندڙ	صداقت - سچائي

اَڀياس

سوال.١. هيٺين سوالن جا جواب هڪ جملي ۾ لکو.

١) بندو بي شُڪر ڪيئن آهي؟
٢) ڏٺيءَ اَمانت طور ڇا ڏنو آهي؟
٣) اَمانت بابت ڇا چيو ويو آهي؟
٤) شاعر اَن ئي پهر عبادت ڪرڻ لاءِ ڇو چيو آهي؟

سوال.٢. هيٺين سوالن جا جواب ٿوري ۾ لکو.

١) سائينءَ جي سخاوت، سمجهايو.
٢) صداقت ڇا ۾ آهي؟ سمجهايو.

سوال.٣. بيت جي آڌار تي سِٽون پوريون ڪريو.

١) علم .... ڪين خيانت.
٢) اَسين پنندا .... آ سخاوت.
٣) ڪيڏا رَبَ .... جُڳائي عبادت.

پورڪ اَڀياس

(١) شعر بند تي عملي ڪم.

علم عقل دولت .... جڳائي عبادت.

(الف) هڪ لفظ ۾ جواب ڏيو.

١) ٢٤ ڪلاڪ - [ ]
٢) اَمانت جو ضد - [ ]
٣) هر وقت گهرج ڏيکارڻ - [ ]
٤) تعليم سان واسطو رکندڙ - [ ]

(ب) اَمانت، خيانت، عادت ۽ سخاوت اِهي هم آوازي لفظ آهن اهڙيءَ ريت هيٺين جا هم آوازي لفظ لکو.

١) رب ٢) سڪ ٣) راضي ٤) احسان

(ب) پرماتما اسانکي ڇا ڇا ڏنو آهي؟

مثال موجب چوکنڊا ڀريو.

پرماتما

علم | [ ] | [ ] | [ ] | [ ]

2 شاهہ جا بيت

شاهہ عبدل لطيف (عيسوي 1689 - عيسوي 1752) سنڌيءَ جو عظيم شاعر ۽ دنيا جي چوند شاعرن شيڪسپيئر، هومر، ملٽن ۽ ڪاليداس جو مٽُ مڃيو ويجي ٿو. هوُ سنڌ ۽ هند ۾ ’پِٽائي‘ ۽ ’پِٽائي گهوٽ‘ جي نالي سان مشهوُر آهي. شاهہ جي ڪلام جو سمورو خزانو ’شاهہ جو رسالو‘ ۾ ڏنل آهي.
شاهہ سائين هن بيت ۾ مارئيءَ جي پرينءَ ۽ وطن جي حُب جو ذڪر ڪيو آهي.

پڙهو، ڳايو ۽ سمجهو.

اَکر پڙهہ اَلف جو، وَرَق سَڀ وسار،
اندرَ تون اُجار، پنا پڙهندين ڪيترا.

پريان سَندي پارَ جي، مِڙيئِي مِنائي،
ڪانهي ڪَڙائي، چکين جي چيت ڪري.

هوُ چَوَنئي، تون مَ چَوُ واتان وَرائي،
اڳُ اَڱرائي جو ڪري، خطا سوڪائي.

پاند ۾ پائي، ويو ڪينِي وارو ڪين ڪي.

واجهائي وطن ڪي، ساري ڏيان ساهہ،
بت منهنجو بند ۾ قيد مَ ڪَريجاهہ،
پرڏيهاڻي پرينءَ ري ڏار مَ ڏَريجاهہ.
تڏي وسائڻ تر جي، مِٽي مئيءَ مٿاهہ،
جي پويون ٿئي پَساهہ، تہ نِجاهہ مَڙهہ ملير ڏي.

نوان لفظ

اَلف	- ايشور	ورق	- صُفحو	سندي	- جي
پارَ	- طرف	ڪَڙائي	- ڪوڙاڻ	چيت	- ڏيان
مَ	- نہ	خطا	- سزا	واجهائي	- ياد ڪري
بُت	- شريرُ	پَساهہ	- ساهہ	نِجاهہ	- موڪلج
مڙهہ	- لاشُ				

اَڀياس

سوال.۱. هيٺين سوالن جا جواب هڪ جملي ۾ لکو.

(الف) ايشور کي ياد ڪرڻ لاءِ شاعر ڇا چيو آهي؟

(ب) پِرينءَ بابت ڇا چيل آهي؟

(پ) خطا نہ ڪائڻ لاءِ ڇا ڪرڻ گهرجي؟

سوال.۲. هيٺين سوالن جا جواب ٿوري ۾ لکو.

(الف) ’اَندرُ تون اُجار‘ مطلب سمجهايو.

(ب) وطن بابت شاهہ صاحب ڇا چيو آهي؟

(پ) ملير جي مٽيءَ لاءِ مارئيءَ ڇا چيو آهي؟

سوال.۳. هيٺ ڏنل سِٽون پوريون ڪريو.

(ٿ) اکر پڙه .... ڪيترا.

(ٽ) اَڳہ اَڳرائي .... ڪيِنَ ڪيِ.

(ٺ) ٽڏي وسائج .... ملير ڏي.

پورڪ اَڀياس

(۱) شعر - بند تي عملي ڪاريہ.

اکر پڙهہ الف جو .... وارو ڪين ڪي.

۱) هيٺين جا هم - آوازي لفظ چوندي لکو.

(الف) هار، مار

(ب) ڪيو، چيو

(۲) هڪ لفظ ۾ جواب لکو.

(الف) ’نہ‘ لاءِ لفظ -

(ب) ’الف‘ لفظ جي معنيٰ

(ڪ) ’حرف‘ معنيٰ ڏيکاريندڙ لفظ

(د) ’شريرُ‘ لاءِ ڪم آيل لفظ

(۳) ساڳئي اکر سان شروع ٿيندڙ لفظ ڳولهيو.

مثال :	اکر	-	اَلف	- اَندر
(الف)	ورق	-		-
(ب)	پنا	-		-
(ڪ)	ڪيترا	-		-
(د)	م	-		-

(۴) ’هوُ چَونئي تون مَ چَوُ‘ اِها چوٽي سمجهايو.

(۵) ’عمر مارئي‘ جي آڪاٽي اِنٽرنيٽ ذريعي پڙهو ۽ ڪلاس ۾ اَچي پنهنجي لفظن ۾ ٻُڌايو.

3

اَڳتي هلو

شاعر پرسرام هيرانند ضيا جو ڪارگر يوگدان نہ صرف درسي ڪتابن ۾ پر ريڊيو ۽ فلمن ۾ بہ مقبول آهي. ’باغ بهار‘، آلاپ ضيا“ جا مشهور ڪتاب آهن. ڪيترن ئي ڳايڪن ضيا صاحب جو ڪلام ڳايو آهي. هن ڪويتا ۾ اَڳيان قدم وڌائڻ لاءِ ڪن ڳالهين کي ڌيان ۾ رکڻ گهرجي، بخوبيءَ سان سمجهايو آهي.

پڙهو، ڳايو ۽ سمجهو.

هر قدم تي هڪ نئون گلشن بڻائيندا هلو.
بربٽن ۾ باغ جي رنگت رچائيندا هلو.

پيار جئن جاڳي اُٿي، جاڳي اُٿي اِنسانيت،
ايڪتا جا جابجا نعرا لڳائيندا هلو.

ڏاڍو ڏاڍو ڏار ٿيو، مالها محبت جي ٽٽي،
هڪ ئي ڌاڳي ۾ پوئي ڏاڻا ملائيندا هلو.

قافلو هلندو رهي اوندهہ جو ڪوئي غم نہ آ،
شوق ۽ همت جي مشعل کي جلائيندا هلو.

جي رکو ٿا چاهہ گل سان، قرب ڪنڊن سان رکو،
خير پنهنجي باغ ساري جو منائيندا هلو.

ڪرم ئي سنسار ۾ قسمت جو بڻجي روپ ٿو،
ڪرم سان تقدير جي سوڀيا وڌائيندا هلو.

سڀ ملي سَرَ سِرَ ڪٽي، ٿاهيو حياتيءَ جو محل،
جت پُٽا پونڱا، اُتي بنگلا بڻائيندا هلو.

بر ۾ بازاريون لڳن ۽ ساوڪون سُڃ ۾ ٿين،
جهنگلن ۾ اي ”ضيا“ منگل منائيندا هلو.

نوان لفظ

خير	-	ڀلائي
سُڃ	-	ويراني
پُٽا پونڱا	-	جهوپڙيون
سوڀيا	-	سونهن
قرب	-	پيار
جا بجا	-	هر جڳهہ

اَڀياس

سوال.١. هيٺين سوالن جا جواب لکو.

١) اِنسانيت ڪٿي جاڳي اُٿي ٿي؟
٢) اَسانکي ڪهڙي مشعل جلائڻ گهرجي؟
٣) همت بابت شاعر جا ڇيو آهي؟
٤) ڪرم سان ڇا ٿئي ٿو؟

سوال.٢. هيٺين ۾ خال ڀريو.

١) قافلو هلندو رهي .... جو ڪوئي غم نہ آ.
٢) خير پنهنجي .... ساري جو منائيندا هلو.
٣) بر ۾ بازارين لڳڻ ۽ ساوڪون .... ۾ ٿين.
٤) جي رکو ٿا چاهہ گل سان، قرب .... سان رکو.

سوال.٣. بيت مان ہم آوازي لفظن جا جوڙا لکو.

مثال : جلائيندا - منائيندا

پورڪ اَڀياس

(١) شعر - بند تي عملي ڪم

جي رکو ٿا چاهہ .... منگل منائيندا هلو.

١) اُبتڙ مطلب وارا لفظ ڳولهي گول ۾ جواب لکو.

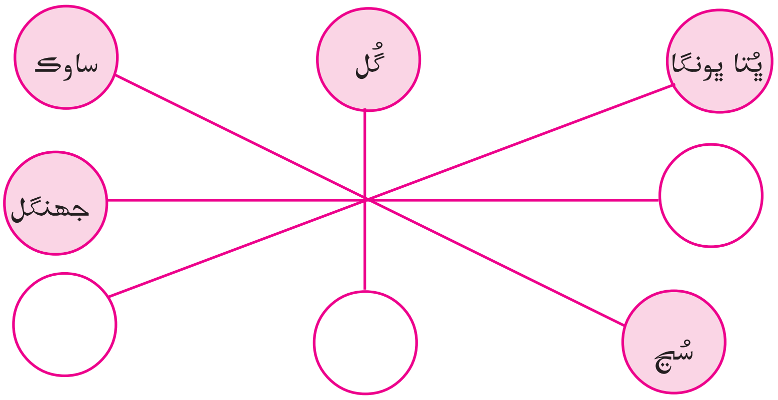

٣) جوڙا ملايو.

(1)	بر ۾	(i)	سوپيا وڌائيندا هلو
(2)	قرب	(ii)	ٻڻائيندا هلو
(3)	تقدير جي	(iii)	ڪنڊن سان رکو
(4)	اُٿي بنگلا	(iv)	بازارين لڳڻ

٤) ڏنل مثال موجب لفظ ڳولهيو.

مثال :- گُل سان

(الف) .... سان (ب) .... سان

NJ5APA

4

ساميءَ جا سَلوڪ

چئنراءِ بچومل لنڊ (1850 - 1743ع) ’سامي‘ شڪارپور سنڌ جو رهندڙ هئو. هن ڪجھ ورهيہ اَمرتسر ۾ پڻ وڻج واپار سانگي گذاريا. پوءِ جلد ئي واپس شڪارپور اَچي هاڻي در وٽ هڪ مڙهيءَ ۾ اَچي ديرو ڄمايائين. هوُ اُتي گرمُکيءَ ۾ چٽڪين تي پنهنجا سلوڪ لکي هڪ مٽڪي اندر رکندو هو، جيڪي سندس پُٽ گهنشامداس گڏ ڪندي هٿيڪا ڪري رکيا.

چئنراءِ در اَصل پنهنجي گرو سامي مينگهراج کي عزت ڏيڻ لاءِ ’سامي‘ تخلص هيٺ پنهنجا سلوڪ رچيا آهن. هن جي سلوڪن ۾ ويدانت جو ذڪر ڪيل آهي.

پڙهو، ڳايو ۽ سمجهو.

وِدِيا وِڃائي، اَوِدِيا ڏُک اندر جو؛
جيئن پاڻي باهہ کي، ٻانئَڻ ٻُجهائي،
سوُرج لَڪائي، سڀ پدارٿ پڙدا.

موُرَک ڪَرِ ۾ موهُ، ڪايا مايا کُل سان؛
ڇَڏي ويندءِ ڇِن ۾، ڊوهِي ڪري ڊوهُ،
اُلِٽو ڏيندءِ ڏوهہ، سامي ڇَئي سِرَ تي.

ڳالهيوُن سَپيئي، اَٿي ڪوُڙيون کُرَ ويساهَ ري؛
ويدَ پُرانَ سِڏَ ساڌَ جَنَ، وَڃي پُڇ پيهِي،
مَنُ مَنِسا ڏيئي، تُون سَمُجهِي ڏِسُ سامي چئي.

ٿيئي لوڪ رُلِي، سانتِ نہ آئِي جيءَ کي،
مِلي ساڌ سنگَتِ سان، اَوِدِيا ڳَنڍِ کُلي،
ويئي پاسَ پُلي، سامي ڇَئي سَنسارَ جِي.

نوان لفظ

اَوِديا	-	اَگيان	لَڪائي	-	ڍڪاري	ڪايا	-	شرير	ڊوهي	- ٺڳ
دوهہ	-	ٺڳي	ري	-	سواءِ	سِڏُ	-	پهتل	منسا	- وشواس
رُلي	-	ڀِٽڪي	ويساهہ	-	وشواس	پيهي	-	گهرائيءَ سان	پاس	- احساس

اَڀياس

سوال.١. هيٺين سوالن جا جواب هڪ جملي ۾ لکو.

١) اَوديا جو ڏک ڪير مِٽائيندي؟
٢) موهُه ڪنهن ۾ نه رکڻ گهرجي؟
٣) ڪهڙي ڳالهه سچي آهي؟
٤) اَوديا جي ڳنڍ ڪيئن کُلندي؟

سوال.٢. هيٺين سوالن جا جواب ٿوري ۾ لکو.

١) شاعر مُورک ڪنهن کي چيو آهي؟
٢) وديا جي اَهميت ڪيئن سمجهايل آهي؟

پورڪ اَڀياس

(١) شعر - بند تي مشغوليون.

مورک ڪر مَ موهه .... ڏس سامي چئي.

١) هيٺين ياداشت پوري ڪريو.

’م‘ سان شروع ٿيندڙ لفظ	’ڪ‘ سان شروع ٿيندڙ لفظ	’نه‘ سان ختم ٿيندڙ لفظ	’س‘ سان شروع ٿيندڙ لفظ

٢) اُهي سٽون ڳولهيو جيڪي هيٺ ڏنل سٽن سان ٺهڪي اَچن.

(الف) دُنيا اَست آهي.
(ب) وشواس رکي تون سمجهه.

٣) هيٺ ساڳئي معنيٰ وارا لفظ ڪٺي جوڙا ملايو.

(1) مايا	(i) ڪتنب
(2) ويساهه	(ii) ممتا
(3) موهه	(iii) وشواس
(4) ڪُل	(iv) پيسا

٢) اَڻ ٺهڪندڙ لفظ مٿان گول پايو.

مثال : اونده، اَنڌيرو، روشني، اونداهي

(الف)	شوق،	چاهه،	اِچا،	دلچسپي
(ب)	خير،	غم،	ڀلو،	ڀلائي
(ڪ)	ٻر،	جهنگل،	سُڃ،	ساوڪ
(د)	محل،	جهوپڙي،	حويلي،	بنگلو

NJE6QX

5 مريادا

لیکراج کشنچند ’عزيز‘ سنڌي ۽ فارسيءَ جو ودوان هو. هي مضمون نويس به هو ته ناٽڪ نويس به هو، شاعر به هو ته نقاد به هو. کيس ’صراحي‘‘ کاويه سنگرهه تي ساهتيه اڪاڊميءَ انعام عطا ڪيو.

شاعر عزيز ’’مريادا‘‘ ڪوتا ۾ ڪيتريون ئي نصيحتون ڏنيون آهن. انسان کي دنيا روپي باغ ۾ گل وانگر ٽڙي ٻين کي فرحت ڏيڻ گهرجي. ٻين تي ديا ڪري، اُنهن جو ڏک دور ڪرڻ گهرجي. ماتا پتا ۽ وڏن جي شيوا ڪرڻ گهرجي. محنت کان منهن موڙڻ نه گهرجي..

پڙهو، ڳايو ۽ سمجهو.

گل ٻڻجي ٽي رهه ڪلمڪه سڀ سان
دنيا جي چمن ۾ خار نه ٿي،
غم لاهه سدا سِڪه کهل ڪرڻ
ڪنهن لاءِ ڪڏهن آزار نه ٿي.
پيءُ ماءُ سنڌي نت خدمت ڪر
ٿَئي وات سواٿائيءَ جي اِها.
جن نازن سان ڪيئه پالي وڏو،
تن ساڻ، سامهون ڪنهن پار نه ٿي.
ري علم، هنر سنسار ۾ ڪا
ڪنهنجي نه ڪڏهن ٿئي عزت ٿي،
پڙهه علم وري سکه تنهن سان هنر،
بي علم نه ٿي بيڪار نه ٿي.
پورهئي کي نه ڄاڻڄ عيب ڪڏهن
محنت کان نه مڙندا مرد هڏهن،
ڪاراءِ ٻڪين بيواهن کي،
پر پاڻ ڪڏهن پينار نه ٿي.
دل ديس جي هرهڪ چيز سان رکه
فرزند وطن جو ٻڻج سچو،
ڪج قوم تان پنهنجي جان فدا،
ديسيُن سان ڦري غدار نه ٿي.
پاڙي جو سڄاڻج ننگه سدا،
ڄاڻج تون اُنهنکي پنهنجو عزيز،
هيءَ منهنجي نصيحت دل سان وٺج،
دنيا ۾ خراب ۽ خوار نه ٿي

نوان لفظ ۽ اصطلاح

خار	ڪندو	آزار	مصيبت	سواتائي	فائدو
پينار	پننڌڙ	فرزند	پٽ، سپتر	فدا	قربان
غدار	ديش دروهه	کهل ڪرڻ	ديا ڪرڻ	ننگ	عزت
هڏهن	هرگز، بلڪل				

اَڀياس

سوال.١. هيٺين جا جواب هڪ ٻن جملن ۾ لکو.

١) وطن لاءِ اَسان کي ڇا ڪرڻ گهرجي؟

٢) بي علم اِنسان جي ڪهڙي حالت ٿئي ٿي؟

سوال.٢. هيٺين جا ٿوري ۾ جواب لکو.

١) شاعر مريادا ڪوتا ۾ ڪهڙيون سکيائون ڏنيون آهن؟

سوال.٣. (الف) هيٺين جا جوڙا ملايو.

(1)	گل ٻڌجي تي رهه	(i)	نت خدمت ڪر
(2)	پيءُ ماءُ سندي	(ii)	ننگ سدا
(3)	پاڙي جو سڃاڻج	(iii)	مڙندا مرد هڏهن
(4)	محنت کان نه	(iv)	ڪلمڪ سپ سان

(ب) هيٺ ڏنل لفظن جا ضد لکو.

گل، ديش، ڪلمڪ، بيڪار، خراب

(ٿ) هيٺ ڏنل سٽون چٽيءَ ريت سمجهايو.

١) پيءُ ماءُ سَندي نت خدمت ڪر،
ٿئي وات سواتائيءَ جي اِها

٢) جن نازن سان ڪيئه پالي وڏو،
تن ساڻ، سامهون ڪنهن پار نه ٿي.

پورڪ اَڀياس

(١) شعر - بند تي عملي ڪاريه.

گُل ٻڌجي .... ڪڏهن پينار نه ٿي.

١) سٽن مان مناسب لفظ ڪڍي هيٺيان خال پريو.

١. دنيا ۾ اسانکي گل ٻڌجي سپ سان .... ٿي وهنوار ڪرڻ گهرجي.

٢. اَسان کي .... نه ٻڌجي غريبن جي ٻُڪه دور ڪرڻ گهرجي.

٣. علم سان .... جو هئڻ ضروري آهي.

٤. اَسان کي پنهنجن وڏن جي .... ڪرڻ گهرجي.

NJN2SK

٢) هيٺين سٽن کي دُرست ڪري لکو.

(الف) علم پڙهڻ سان گڏ تقرير بازي سکڻ گُهرجي.

(ب) غم ڇڏي اَسان کي علم سکڻ گهرجي.

٣) ڏنل مثالن موجب چوکنڊي مان اُهي لفظ ڳولهيو جن ۾ ’بي‘ اڳياڙي لڳائي لفظ تيار ڪري سگهجن ٿا.

علم - بي علم ڪار - بيڪار

ڪلمڪ، آزار، وات، حاضر، اَنت، هنر، اَثر، غم، واهه، عزت

موّج مستي

١. پروليون سليو

١. ڪارو ڪارو رنگ اَٿس
توسان مون سان سنگ اَٿس
ڪڏهن ننڍو آ تہ ڪڏهن وڏو آ
بلڪل گونگو، صفا جڏو آ

٢. هن چوکر جو پيءُ آهه
منهنجي پيءُ جو پُٽ
مونکي پاڻ نہ آهه ڪو
سمجهايو هيءَ سِٽ

٣. وڻ تي آهي، پنڇي ناهي
ڏاڙهي آهي، قاضي ناهي
پاٽي چِلڪي، برتن ناهي
جمڻ مرڻ تي گهربل آهي

٢. اَچو تہ کِلون

١) **گراهڪ :** (دڪاندار کي) توهانجي دڪان ۾ رکيل جوتا ڪيترو مظبوط جتاءُ ڪندڙ آهن، اُن جي کهڙي گئرنٽي آهي؟

دڪاندار : چا ٻڌايانءِ. اَڄ تائين جيڪو بہ گراهڪ هڪ دفعو جوتا خريد ڪري ويو آهي اُهو واپس ٻيون دفعو آيو ئي ڪونهي! اِها ڪا گهٽ گئرنٽي آهي؟

٢) **رميش :** (پيءُ کي) اَڄ ڪلاس ۾ ماستر صاحب جي سوال جو جواب صرف مون ٻڌايو، ٻئي ڪنهن بہ ڪونہ ٻڌايو.

پيءُ : سوال ڪهڙو هو؟

رميش : ماستر صاحب پڇيو تہ دريءَ جو شيشو ڪنهن ڀڳو آهي؟

٣) **پيءُ :** (پُٽ کي) راجو، تون گهر ۾ هيتري دير کان مرغو ڇو ٺهيو بيٺو آهين؟

پٽ : پپا، توهان ئي چوندا آهيو تہ جيڪو ڪم اِسڪول ۾ ڪري اَچين، سو واپس گهر ۾ ڪري ڏسندو ڪر.

● اَڌياپڪ شاگردن کي ٻيا چرچا ٻڌائڻ ۽ پروليون پڇڻ لاءِ همٿائي.

٣. خميس ڳالهائي ٿي .... اِن تي پنهنجا ويچار لکو.

٤. سنڌي ناچ - ’ڇيڇ ۽ جهومر‘ گروپ ناهي لُطف وٺو.

٥. توهانکي جيڪڏهن هڪ هفتي لاءِ پردان منتري مقرر ڪيو وڃي تہ .... پورو ڪريو.

٦. پنهنجي جيون جا آزمودا (آيل / ٻڌل قصا) گهٽنائون ٻڌايو.

٧. ڪلاس ۾ سنڌي / هندي گيت ڳائي ٻڌايو.

6

ماٺ

پڙهو، ڳايو، سمجهو.

ماٺ جي هڪ لفظ ۾، سيني سُکن جو سار آ،
”م“ ۾ آ ماکي مليل، ”ٺ“ ۾ سمايل ٺار آ.

ٿِي ماٺ ۾ ڏرتي هلي، ماٺِ ۾ سج چنڊ ڦِرن،
ٿا بِنا آواز جي، قانون قدرت جا چُرن.

ماٺ ۾ گُلشن ٽڙي، ۽ ماٺ ۾ گل ڦل کِلي،
آ اُها چوکي چَڱي، جا ماٺ ۾ مَحِفل هلي.

آ سدا سڀ کان سُٺي، مُٺ پڪوڙيل ماٺِ جي،
ڳالهہ جي نِکري اَندر مان، ٿي بُرائي ٻاٺ جي.

ٿو ماٺِ ۾ مالڪ ملي، ماٺ ۾ ڪَرِ بَندگي،
هُل هنگامي کان پري، ڪاٽ پنهنجي زندگي.

نوان لفظ

ماٺ - خاموشي، سانت	بندگي - عبادت، پوڄا	ٺار - ٿڌاڻ،
هُل هنگامو - گوڙ شور	گلشن - باغ	ڪاٽ - گذار
ڪلڻ - ٽڙڻ، وڌڻ	پڪوڙي رکڻ - بند ڪري رکڻ	ٻاٺ - ڳالهه

اَڀياس

سوال.١. هيٺين جا هڪ جملي ۾ جواب لکو.

١) ماٺِ جي لفظ ۾ ڪهڙو سارُ آ؟

٢) قدرت جو قانون ڇا آهي؟

٣) مُٺ کُلڻ سان ڇا ٿو ٿئي؟

سوال.٢. هيٺين سوالن جا ٻن ٽن جملن ۾ جواب لکو.

١) گلشن جي محفل ڪيئن هلندي آهي؟

٢) مالڪ ڪيئن ملندو آهي؟

سوال.٣. ڏنگين مان صحيح لفظ چونڊي خال ڀريو.

١) ٿي ماٺِ ۾ .... هلي، ماٺ ۾ .... قِرن.

(سج چنڊ، ڌرتي، سڄ، چنڊ، گرهه)

٢) آ سدا سڀ ڪان ....، مُٺ ڀڪوڙيل ماٺِ جي.

(خراب، غلط، سٺي)

٣) .... ڪان پري، ڪاٿ پنهنجي زندگي.

(گوڙ شور، هُل هنگامي، شانت)

سوال.۴. هيٺين لفظن مان ساڳي معني وارن لفظن جا جوڙا ٺاهيو.

ماٺ	ڌيرج
قانون	باغ
گلشن	گوڙ شور
هنگامو	خاموشي
صبر	قاعدو

پورڪ اَڀياس

١) شعر بند تي مشغولي.

ماٺ ۾ گلشن .... برائي بات جي.

(الف)   سدا لفظ جو ساڳيءَ معني وارو لفظ.

(ب)   ڏنل لفظن جا ضد :   سُني   اَندر

(ٿ)   ’محفل‘ لفظ کڻي ڪو جملو لکو.

٢) بيت ۾ ڏنل هم آوازي لفظن جا ٽي جوڙا لکو.

٣) ماڪيءَ جي مک بابت ڄاڻ حاصل ڪري لکو.

NJWXU8

۴) بيت ۾ ڏنل ماٽ سان لاڳاپو رکندڙ قدرتي شين لاءِ هيٺين خاڪو پورو ڪريو.

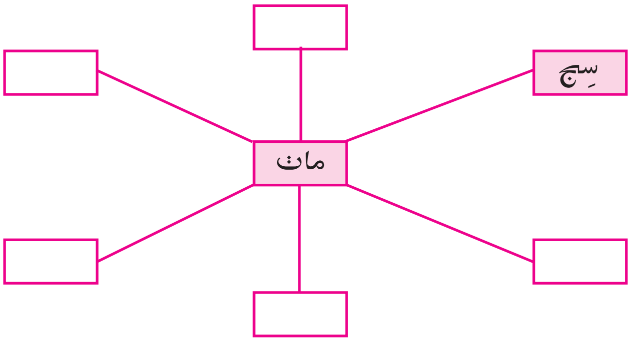

ڏسو، جاچيو ۽ ٻڌايو.

ايڪلويه ۽ دروڻاچاريه

هنومان ۽ وانر سينا

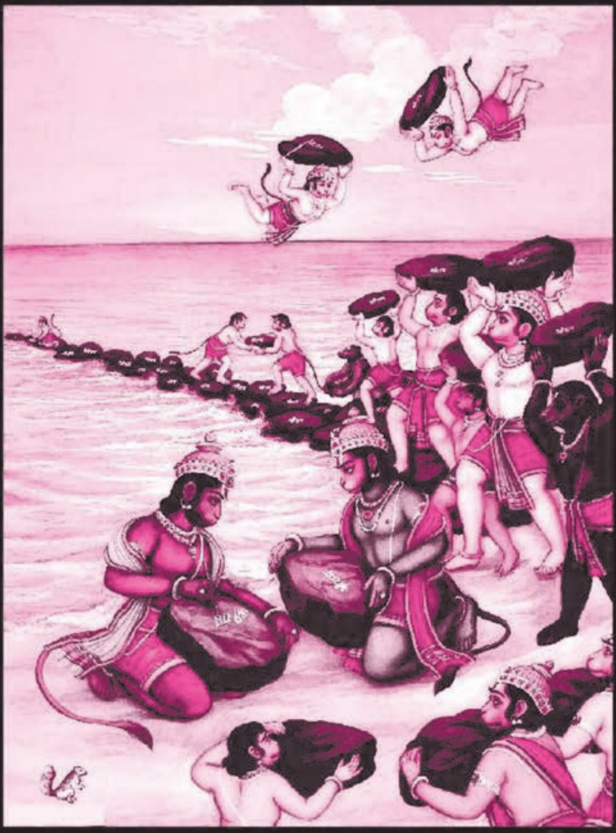

- شاگرد چتر ڏسي اُنهن جي باري ۾ آکاڻي / قصو مائٽن / اَڌياپڪن / اِنٽرنيٽ دواران ٻڌي / پڙهي اَچي ڪلاس ۾ ٻڌائيندا.

7

راهي منزل ناهي دور

هينئين شعر ۾ واسديو ’نرمل‘ مسافر کي صلاح ڏيندي چيل آهي تہ تون اَٽل اِرادو رکي، ساهي پٽڻ جو ويچار نہ ڪندي اَڳتي ڪاهيندو هو، تہ نيٺ وڃي منزل تي رسندين.

پڙهو، ڳايو، سمجهو.

توڙي راهہ اڻانگي آهي،
پوءِ بہ چنتا ڪرڻي ناهي،
صرف ڪندي چنتائون منزل ٿيندي نہ ويجهو
مور!
راهي! منزل ناهي دوُر.

آهن ڪيڏا وڻ سوُنهارا،
گَهري ڇانوَ ڪندڙ ۽ پيارا،
جيڪي تنهنجي سواڳت جي لاءِ پيا وڇائين ٻور!
راهي! منزل ....

جي دل ۾ آ پڪو اِرادو،
ڪنهن بہ طرح منزل تي رسڻ جو،
تہ وٽ خود منزل ئي ڊوڙي ايندي ٿي مجبور!
راهي! منزل ....

ليڪن ساهي پٽڻي ناهي،
جو جيون هلچل ئي آهي،
ڪاهيندو هل پلي هُجين تون تڪ ڪان چڪناچوُر!
راهي! منزل ....

نوان لفظ

سوُنهارا - موهيندڙ، وڻندڙ	گَهري - گهاٽي
وڇائڻ - پٿارڻ، ڦهلائڻ	ساهي پٽڻ - ترسڻ، آرام ڪرڻ
چڪنا چوُر ٿيڻ - پرزا پرزا ٿيڻ يا چوُر ٿيڻ	

اَڀياس

سوال.١. هيٺين سوالن جا جواب لکو.

١) منزل تي رسڻ لاءِ راهيءَ کي ڇا ڪرڻ گهرجي؟
٢) مسافر جو سواگت ڪير ڪير ۽ ڪيئن ٿا ڪن؟
٣) ساهي نہ پٽڻ لاءِ شاعر ڇو چيو آهي؟

سوال.٢. (الف) هيٺ ڏنل سٽن ۾ خال ڀريو.

١) جيڪي تنهنجي .... جي لاءِ پيا وڇائين ٻور.
٢) تو وٽ خود منزل ٿي .... ايندي ٿي مجبور.

(ب) ساڳي معنيٰ وارا لفظن جا جوڙا ملايو.

(1)	وڇائڻ	(i)	موهيندڙ
(2)	مُور	(ii)	ڏکي
(3)	اَڻانگي	(iii)	بلڪل
(4)	سُونهارا	(iv)	ڦهلائڻ

سوال.٣. بيت جي سٽن جي سمجهاڻي لکو.

١) توڙي راهہ اَڻانگي آهي،
پوءِ بہ چنتا ڪرڻي ناهي،
صرف ڪندي چنتائون منزل ٿيندي نہ ويجهو مُور!
٢) ليڪن ساهي پٽڻي ناهي،
جو جيون هلچل ئي آهي،
ڪاهيندو هل پلي ڇِڄين تون تڪ ڪان چڪناچُور!

پورڪ اَڀياس

١. ڏنل بيت جي بند تي ڏنل عملي ڪم ڪريو.

توڙي راهہ اڻانگي آهي .... پيا وڇائين ٻور. راهي منزل ....

١) بند مان هم آوازي لفظ ڳولهي لکو.
٢) ’سڻانگي‘ لفظ جو ضد ڳولهيو.
٣) ’ميون جا ٻچ‘ لاءِ ٻيو لفظ ڳولهيو.
٤) ’ويجهو‘ لفظ جو ساڳي معنيٰ وارو لفظ لکو.

٢. پارڪ جي ڪن بہ ٻن مهان هستين بابت پڙهو. اُنهن جي جيون جون مکيہ گهٽنائون يا قصا لکو.

٣. پنهنجي ماتا پتا سان سندن جيون بابت ڄاڻ حاصل ڪرڻ لاءِ اُنهن سان گفتگو ڪريو. اُنهن جي جيون جو ڪو اَهڙو قصو جيڪو توهان کي پريرڻا ڏئي ٿو اُهو ڪلاس ۾ اَچي ٻڌايو.

٤. توهانجي پاڙي ۾ مڇرن جو آزار وڌي ويو آهي، اُن کي دور ڪرڻ لاءِ نگر پالڪا عملدار کي درخواست ڪريو.

٥. مان وڏو ٿي .... ٿيندس، اِن تي پنهنجا ويچار لکو.

مھاراشٽر راجيہ پاٺيہ پستڪ نرمتي و اَڀياسڪرم سنشوڌن منڊل، پُڻي.

₹ 38.00

सिन्धुभारती इयत्ता ९ वी (सिंधी अरे.)